

Het Stellingwerfs – tussen Fries en Nederlands

Maart 2026

Jeroen Zandberg

wetenschappelijk
bureau nsc

Inhoud

Hoofdstuk 1. Inleiding en probleemstelling.....	2
Hoofdstuk 2. Juridisch en beleidsmatig kader	4
Hoofdstuk 3. Methodologie.....	8
Hoofdstuk 4. Casus Weststellingwerf	10
Hoofdstuk 5. Casus Ooststellingwerf.....	15
Hoofdstuk 6. Evaluatie van AI-vertaling naar het Stellingwerfs.....	20
Hoofdstuk 7. Digitale soevereiniteit en AI-vertaling voor het Stellingwerfs.....	26
Hoofdstuk 8. Vergelijkende analyse	31
Hoofdstuk 9. Aanbevelingen.....	36
Hoofdstuk 10. Bronnen.....	37

Hoofdstuk 1. Inleiding en probleemstelling

In Zuidoost-Friesland bevinden zich twee gemeenten, Ooststellingwerf en Weststellingwerf, waar van oudsher een Nedersaksische regionale taal wordt gesproken: het Stellingwerfs. Deze taal wijkt sterk af van het Fries en behoort tot de Nedersaksische taalfamilie. Hoewel Fryslân provinciaal tweetalig is (het Nederlands en het Fries zijn er wettelijk gelijkgesteld), neemt het Stellingwerfs in de Stellingwerven een afwijkende positie in. Het Stellingwerfs is in Nederland erkend als regionale taal onder deel II van het Europees Handvest voor regionale talen, net als het Nedersaksisch in brede zin. In tegenstelling tot het Fries (en het Papiaments) heeft het Stellingwerfs echter geen erkenning onder deel III van dit Handvest. Dit betekent dat er geen specifieke onderwijs- of bestuursrechten aan zijn gekoppeld. Dit juridische onderscheid heeft geleid tot een ongelijk speelveld waar het Fries actief wordt bevorderd en beschermd in de instanties in Friesland, terwijl het Stellingwerfs beperkt blijft tot vrijblijvende steun in de culturele sfeer.

Zo verplicht sinds 2014 de Wet Gebruik Friese Taal (WGFT) alle bestuursorganen in Fryslân om het gebruik van het Fries te faciliteren. Deze wet geldt voor alle Friese gemeenten, behalve de Waddeneilanden en Weststellingwerf. Voor het Stellingwerfs geldt geen vergelijkbare wet. Sterker nog, de gemeente Ooststellingwerf valt volledig onder de WGFT (omdat er een paar Friestalige dorpen in die gemeente liggen) en moet dus alle Friese taalrechten implementeren. Dit creëert een situatie waarin Ooststellingwerf *wel* tegemoet moet komen aan het Fries, (de minderheidstaal van anderen) maar *geen* gelijkwaardige verplichtingen of middelen heeft om het Stellingwerfs (de eigen taal) te ondersteunen. Dit vormt vanzelfsprekend een bron van spanning in de lokale gemeenschap.

Daarnaast speelt een identiteitskwestie. De inwoners van de Stellingwerven voelen zich historisch gezien geen Friezen, Drenten of Groningers, maar hebben een eigen regionale identiteit en taal. Een lokale zegswijze benadrukt dit treffend: *“Wij bin gien echte Friezen, mar ok gien Drenten meer”* (“Wij zijn geen echte Friezen, maar ook geen Drenten meer”). Deze uitspraak onderstreept de unieke culturele positie van de Stellingwerfers. Tegelijk ervaren zij dat hun taal en cultuur in het provinciale beleid lange tijd onderbelicht zijn gebleven. Zo werd in de recente provinciale taalnota *“Fansels Frysk”* Ooststellingwerf aanvankelijk volledig als Friestalig gebied beschouwd, zonder noemenswaardige aandacht voor het Stellingwerfs. Dit bevestigde bij velen het gevoel dat het Stellingwerfs weggedrukt dreigt te worden door de dominante positie van het Fries.

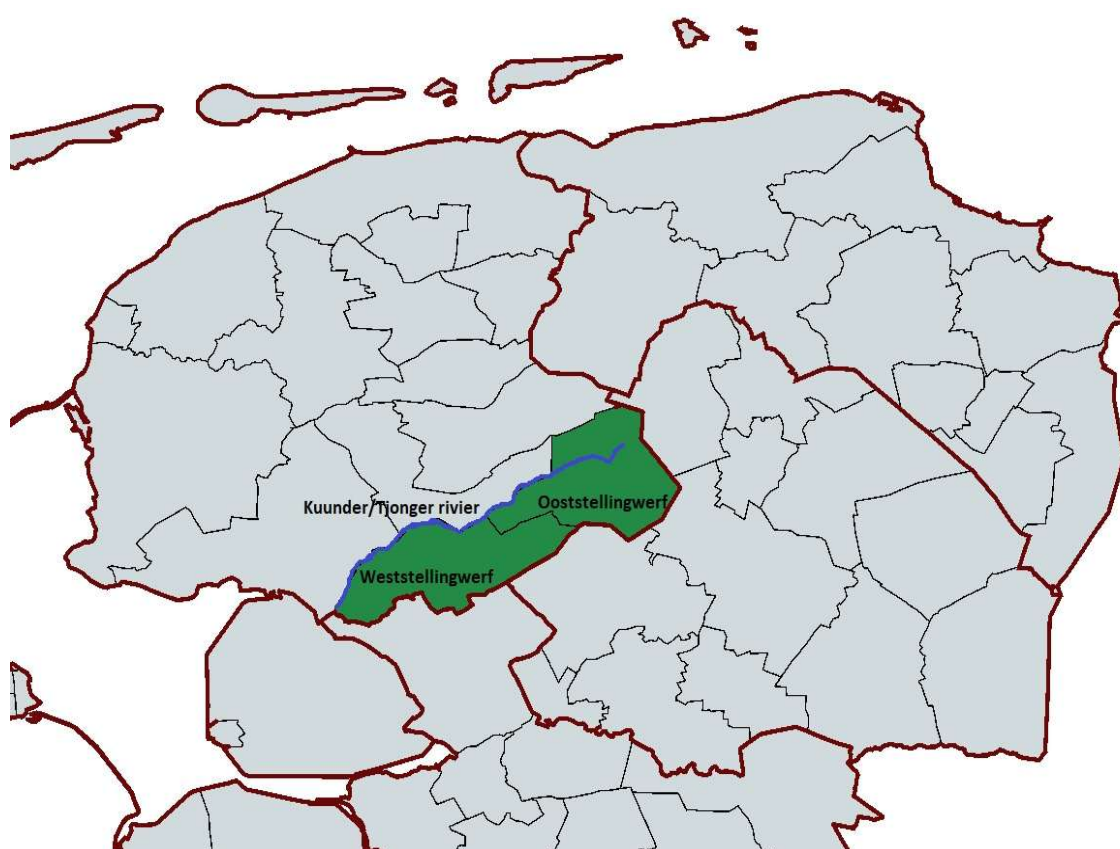
In dit rapport staat de vraag centraal welke positie het Stellingwerfs als taal en cultuurogoed in Oost- en Weststellingwerf heeft en kan hebben binnen de context van bestaande wettelijke kaders en beleidsafspraken. Dit betekent dat dit rapport onderzoekt hoe lokale overheden kunnen laveren tussen nationale en provinciale verplichtingen (die vooral op het Fries focussen) enerzijds, en de behoeften van de eigen Stellingwerfse gemeenschap anderzijds. De juridische en bestuurlijke spanningsvelden worden geanalyseerd – zoals de gevolgen van erkenning onder deel II versus deel III van het Europees Handvest van de Raad van Europa en de toepassing van de WGFT – en wordt gekeken hoe beide gemeenten hierin hun strategie vormgeven. Oost- en Weststellingwerf worden als casussen gebruikt om te laten zien welke aanpakken er mogelijk zijn en welke resultaten en knelpunten die opleveren.

Tot slot wordt gekeken naar nieuwe technologische kansen. Moderne taaltechnologie (automatische vertaling door AI) zou kunnen helpen om het Stellingwerfs met beperkte middelen toch meer te gebruiken in het bestuur en de dienstverlening. Zo laten tests zien dat hedendaagse AI-modellen teksten naar en van het Stellingwerfs verrassend goed kunnen vertalen. Dergelijke

inzichten bieden nieuwe instrumenten om de kloof in status en middelen (gedeeltelijk) te overbruggen.

Het Stellingwerfs bevindt zich in een benarde bestuurlijke situatie: een beperkt erkende regionale taal met een rijke cultuur, maar zonder de rechten die het Fries wel heeft. Dit adviesrapport schetst de achtergrond van dit probleem en onderzoekt oplossingen hiervoor. In de volgende hoofd-stukken worden het juridische kader, de technologische mogelijkheden en de specifieke situaties in Weststellingwerf en Ooststellingwerf diepgaand geanalyseerd, waarmee het rapport uiteindelijk wordt afgesloten met enkele concrete beleidsadviezen voor lokale, regionale en nationale overheden.

Kaart van het noorden van Nederland met daarop de gemeenten Weststellingwerf en Ooststellingwerf en de rivier de Kuunder/Tjonger.

Hoofdstuk 2. Juridisch en beleidsmatig kader

De positie van het Stellingwerfs wordt voor een belangrijk deel bepaald door internationale en nationale taalwetgeving. Centraal hierin staat het *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden* (Raad van Europa, 1992) en de Nederlandse implementatie daarvan. Nederland erkende in 1996 het Fries en het Nedersaksisch onder dit Handvest. Het Fries kreeg erkenning onder zowel deel II als deel III, terwijl het Nedersaksisch (waaronder het Stellingwerfs valt) alleen onder deel II werd erkend.

Deel II vs. Deel III – verschil in bescherming

Deel II van het Handvest formuleert algemene doelen en verplichtingen voor het behoud en de bevordering van regionale talen (zoals respect voor het taalgebied en aanmoediging van het gebruik in de publieke ruimte en het privéleven, enz.). Deze bepalingen zijn vrij globaal en bieden landen veel ruimte om zelf in te vullen hoe zij hun regionale talen ondersteunen. Deel III daarentegen bevat concrete bepalingen voor specifieke domeinen: onderwijs, justitie, bestuurszaken, media, cultuur, economische en sociale leven, en grensoverschrijdende uitwisselingen. Een taal die onder deel III is erkend, geniet dus expliciete rechten en overheden moeten een minimum aan maatregelen nemen in die domeinen (bijvoorbeeld het mogelijk maken van tweetalig onderwijs en het gebruik van de taal in contacten met autoriteiten).

In de praktijk betekent dit dat Fries als deel III-taal een veel stevigere beschermingsbasis heeft dan Stellingwerfs als deel II-taal. Zo is er voor Fries het recht om in rechtszaken en bij officiële instanties gebruik te maken van het Fries, en de plicht voor overheden om in bepaalde gevallen Fries te gebruiken of vertalingen te verzorgen. Dit is allemaal verankerd in formele afspraken. Voor het Stellingwerfs ontbreekt zo'n bindend kader: de overheid heeft hooguit de deel II-verplichting om het gebruik aan te moedigen, maar geen dwingende taak om het Stellingwerfs in het onderwijs of het bestuur te integreren. Het Handvest-artikel over bestuurstaal (artikel 10) valt onder deel III, en is dus niet van toepassing op het Stellingwerfs. Dit verklaart waarom gemeenten Stellingwerfs niet hoeven te gebruiken of te faciliteren in bestuurszaken.

Territoriaal beperkte erkenning onder Deel III

Een relevante vergelijking voor de positie van het Stellingwerfs is de behandeling van het Papiaments binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Het Papiaments is door Nederland namelijk niet overal onder dezelfde bepalingen van het Europees Handvest erkend. In Europees Nederland en op de eilanden Aruba en Curaçao valt de taal onder Deel II van het Handvest, terwijl zij op Bonaire onder Deel III is erkend. Dit laat zien dat het Handvest ruimte biedt voor een territoriaal gedifferentieerde toepassing, waarbij een taal in het ene gebied onder sterkere verplichtingen kan vallen dan in een ander gebied binnen hetzelfde staatsverband. Voor het Papiaments hangt dit samen met de sterke maatschappelijke positie van de taal op Bonaire en de wens om deze positie ook institutioneel te verankeren in onderwijs, bestuur en media. Deze praktijk is relevant voor de discussie over het Stellingwerfs, dat deel uitmaakt van het Nedersaksisch. Het Nedersaksisch is in Nederland momenteel als geheel onder Deel II van het Handvest erkend, en zowel op nationaal als regionaal niveau bestaat tot nu toe weinig politieke steun om deze erkenning voor het gehele taalgebied te verhogen naar Deel III. De situatie in Ooststellingwerf en Weststellingwerf wijkt echter op belangrijke punten af van andere Nedersaksische regio's. Zo is het Stellingwerfs sterk lokaal verankerd in cultuur en identiteit en is er een directe interactie met het Fries dat erkend is onder Deel III. In dat licht kan een territoriaal beperkte erkenning onder Deel III, specifiek voor het Stellingwerfs in de Stellingwerven, een realistische en juridisch consistente optie zijn. Het voorbeeld van het Papiaments toont aan dat een dergelijke gedifferentieerde toepassing van het

Handvest binnen één land mogelijk is en kan worden afgestemd op de feitelijke positie van een taal in een specifieke regio.

Historie en het Convenant Nedersaksisch (2018)

Vanaf de ratificatie in 1996 is er regelmatig gediscussieerd of het Nedersaksisch (en daarmee het Stellingwerfs) toch niet onder deel III gebracht moest worden. Reeds in 1995 drongen Kamerleden en regionale overheden erop aan om Nedersaksisch gelijkelijk te behandelen als het Fries. Het Rijk besloot toen echter tot een stap-voor-stap aanpak: eerst deel II, en pas later eventueel deel III, als de regio zelf voldoende beleid zou hebben ontwikkeld. Deze benadering was en is controversieel, omdat het Handvest juist uitgaat van proactieve bescherming door de staat en niet uitgaat van regionale zelfredzaamheid. Toch hield het Ministerie van Binnenlandse Zaken jarenlang de boot af om het Nedersaksisch (en het Limburgs) deel III-status te verlenen.

Om de impasse te doorbreken is uiteindelijk in 2018 het Convenant Nedersaksisch gesloten tussen het Rijk, vijf provincies (Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Fryslân) en enkele gemeenten, waaronder Ooststellingwerf en Weststellingwerf. Hiermee kreeg het Nedersaksisch een vorm van nationale *erkenning* buiten het Handvest om. In het convenant spraken partijen af zich samen in te zetten voor het behoud van de taal. Hoewel dit een mijlpaal was – voor het eerst tekende ook de provincie Fryslân en de Stellingwerfse gemeenten mee – heeft het convenant in de praktijk voornamelijk een symbolische waarde gehad. Er zijn weinig concrete nieuwe beleidsinitiatieven uit voortgekomen. Ooststellingwerf omschrijft het convenant treffend als “*een verzameling goede wensen voor het Nedersaksisch zonder verplichtingen en zonder dat er geld voor vrijgemaakt is*”. Het convenant werd (vanuit het rijk bezien) deels ingezet als argument om deel III-erkenning verder op de lange baan te schuiven – men hoopte dat de regio met deze vorm van erkenning genoeg zou nemen. Tegelijk waren de Nedersaksische overheden onderling verdeeld: veel gemeenten en provincies schrokken ervoor terug om de verplichtingen van deel III op zich te nemen, vanwege de kosten en werkzaamheden die daaraan zijn verbonden.

Wet- en regelgeving in Friesland

Naast het internationale Handvest is ook de nationale wetgeving relevant, met name de *Wet Gebruik Friese Taal (WGFT, 2014)*. Deze wet legt vast dat Friezen het recht hebben in Fryslân om in het Fries te communiceren met de overheid, en tevens verplicht het alle overheidsinstanties in de provincie om dat te faciliteren. Denk aan het recht op een antwoord in het Fries bij contacten met gemeenten, tweetalige dienstverlening, enzovoort. Weststellingwerf en de Waddeneilanden hebben een uitzonderingspositie. Zij vallen buiten het “Friese taalgebied” zoals gedefinieerd in de WGFT. Ooststellingwerf valt er echter wel volledig onder. In de parlementaire behandeling is als reden genoemd dat er in Ooststellingwerf enkele dorpen zijn waar Fries wordt gesproken, waardoor de wet voor de hele gemeente moest gelden. Ooststellingwerf kreeg dus *geen* vrijstelling, ondanks het feit dat de meeste inwoners Stellingwerfs spreken. Dit onderscheid werkt door in beleidsafspraken: de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK) – een periodiek convenant tussen Rijk en provincie over het Friese taalbeleid – geldt voor Ooststellingwerf wel, maar voor Weststellingwerf niet. De gemeente Ooststellingwerf moet de afspraken uit de BFTK (bijvoorbeeld over het Fries in het onderwijs en bestuur) uitvoeren, terwijl Weststellingwerf daar officieel niet toe verplicht is.

Het gevolg was lange tijd dat Ooststellingwerf formeel wel verplichtingen had richting het Fries, maar dat er *geen vergelijkbare verplichtingen of structurele steun richting het Stellingwerfs* was. Dit werd door de Ooststellingwerfse politiek als onrechtvaardig ervaren. In 2024 escaleerde deze discussie rondom de provinciale taalnota *Fansels Frysk 2025-2028*. De oorspronkelijke ontwerp-

nota beschreef Ooststellingwerf integraal als “Friestalig gebied”, zonder aandacht voor de eigen regionale taal. Het college en de raad van Ooststellingwerf reageerden hier fel op: in een inspraakbrief stelden zij dat de nota in deze vorm onuitvoerbaar was, en eisten ze een gelijkwaardige positie voor het Stellingwerfs als minderheidstaal. Deze interventie had succes. Provinciale Staten nam de nota uiteindelijk aan, *mits* er een aanvullende passage zou komen over de regionale talen (waaronder het Stellingwerfs). Besloten werd dat de provincie zich zal inspannen voor een betere positie van regionale talen in Fryslân, in samenwerking met de gemeenten. Ook kwam er expliciet in het besluit te staan dat de provincie samen met de Stellingwerfen naar effectief Stellingwerfs-taalbeleid zal zoeken en dat de provincie haar verantwoordelijkheid voelt om de gemeenten hierbij te ondersteunen. Verder kregen scholen in de regio’s ruimte om de regionale taal toe te voegen aan het vak Fries – een belangrijke concessie aan Ooststellingwerf – en zegde men toe werk te maken van de uitvoering van het convenant Nedersaksisch binnen Fryslân.

Deze ontwikkelingen markeren een kentering: waar vroeger het Stellingwerfs provinciaal vrijwel genegeerd werd, staat het nu op de agenda, zij het met de nadruk dat de primaire verantwoordelijkheid bij de gemeenten zelf ligt. De provincie verwacht dat Ooststellingwerf (en op vrijwillige basis Weststellingwerf) hun taalbeleid aanpassen en actief invullen, nu de vrijblijvendheid voorbij is. Tegelijk belooft de provincie ondersteunend op te treden en bijvoorbeeld mee te werken via de inzet van meertalheidscoördinatoren en kennisuitwisseling.

Bestuurlijke spanningsvelden

Ondanks deze positieve beweging blijven er fricties in het bestuur:

- **Fries versus Stellingwerfs:** Ooststellingwerf moet voldoen aan de kerndoelen Fries in het onderwijs en het Fries als bestuurstaal faciliteren, terwijl dit binnen de gemeente door velen wordt gezien als *“bedreigend voor de positie van het Nedersaksisch”*. Er is dus een spanningsveld tussen het uitvoeren van wettelijke verplichtingen aangaande het Fries en het streven naar behoud van de eigen regionale taal. In Weststellingwerf bestaat deze druk niet, wat leidde tot andere beleidskeuzes (zie Hoofdstuk 4).
- **Deel III-discussie:** Landelijk is het nog altijd de vraag of Nedersaksisch (inclusief Stellingwerfs) deel III-erkenning moet krijgen. Het recent verschenen WB-NSC-rapport *“Nedersaksisch en Limburgs onder Deel III van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden”* (2025) betoogt dat dit goed mogelijk en wenselijk is, en dringt er bij de Rijksoverheid op aan om Nedersaksisch en Limburgs alsnog onder deel III aan te melden bij de Raad van Europa. Het rapport somt ook de voordelen op: scherper beleid, onafhankelijke monitoring door de Raad van Europa, impuls voor onderwijs en cultuur, en toegang tot subsidies (bijvoorbeeld van het Letterenfonds) die nu alleen voor deel III-talen gelden. Momenteel kan het Nederlands Letterenfonds ondersteuning voor Stellingwerfse literatuur weigeren met als reden dat het geen deel III-taal is. Ook geldt er nu geen wettelijk recht op het gebruik van Stellingwerfs in bestuurlijke zaken; de Algemene Wet Bestuursrecht zou daarvoor aangepast moeten worden, iets wat eveneens samenhangt met deel III-status. Ooststellingwerf steunt (als eenzame roeper in de regio) zo’n statusverhoging, omdat dit de juridische ongelijkheid zou wegnemen. Maar veel andere betrokken overheden zijn huiverig hiervoor uit vrees voor extra financiële en organisatorische verplichtingen.
- **Centrale sturing versus decentraal maatwerk:** De provincie Fryslân heeft er baat bij om een uniform taalbeleid uit te dragen (vooral voor het Fries), om zo te profiteren van

schaalvoordelen, maar de Stellingwerven laten zien dat uniformiteit niet zomaar werkt. Te veel gecentraliseerde steun voor het Fries is contraproductief in Ooststellingwerf en Weststellingwerf omdat het de eigen regionale taal, het Stellingwerfs, verder onder druk zet. Dit spanningsveld tussen meedoen in een provinciaal kader en toch afwijken waar nodig, vergt bestuurlijke sensitiviteit en bereidheid tot differentiatie van beide kanten (provincie en gemeente).

Conclusie

Het juridische en beleidsmatige kader rondom het Stellingwerfs is complex en kent inherente ongelijkheden. Het Fries heeft stevige verankering (deel III, WGFT) en geniet actieve overheidszorg. Het Stellingwerfs moet het doen met intentieverklaringen, vrijwilligheid en eigen initiatief. Recente beleidsontwikkelingen – zoals het Fries taalbeleid 2025-2028 – laten een voorzichtig herstel van die balans zien door het Stellingwerfs te erkennen als volwaardige regionale taal die aandacht verdient. De echte toetssteen zal zijn of deze erkenning wordt omgezet in concrete middelen en maatregelen. De komende hoofdstukken over Oost- en Weststellingwerf illustreren hoe verschillend de wettelijke kaders kunnen uitpakken op lokaal niveau, en bieden aanknopingspunten om het beleid te verbeteren.

Hoofdstuk 3. Methodologie

Voor dit rapport is gebruikgemaakt van een mix van onderzoeksmethoden waarmee zowel de huidige feitelijke situatie als de percepties en toekomstmogelijkheden rondom het Stellingwerfs in kaart worden gebracht. De volgende bronnen en methodes liggen ten grondslag aan de analyse:

- **Interviews met lokale spelers:** Een inventarisatie van de geschiedenis en huidige positie van het Stellingwerfs is verkregen door gesprekken met lokale specialisten en betrokken inwoners. Vervolgens zijn semigestructureerde diepte-interviews gehouden met de wethouder cultuur van Weststellingwerf, de heer R.T. Hoen, en met de beleidsmedewerker cultuur/talen van Ooststellingwerf, mevrouw Renske Bult. Deze gesprekken (afgenomen in december/januari 2025) dienden om inzicht te krijgen in het gevoerde en voorgenomen beleid, de knelpunten in de praktijk en de houding van de gemeentelijke organisatie ten aanzien van het Stellingwerfs. Zo vertelde de wethouder van Weststellingwerf uit eerste hand hoe in zijn gemeente bewust wordt omgegaan met taalgebruik in de raad en communicatie. De beleidsmedewerker van Ooststellingwerf lichtte de achtergrond en inhoud van de nieuwe taalnotitie toe en benoemde expliciet de frustraties over de juridische ongelijkheid en financiële krapte. Beide interviews zijn getranscribeerd en samengevat, waarna de kernthema's voor deze rapportage zijn geordend. Citaten en inzichten uit deze gesprekken vormen het belangrijkste fundament voor de casusbeschrijvingen (Hoofdstuk 4 en 5).
- **Documentenanalyse:** Voor dit rapport zijn tevens relevante beleidsstukken en notities bestudeerd. Een belangrijk document is de *Startnotitie Stellingwerfs en Fries: hoe verder na de vaststelling Taalnota Fansels Frysk* (Oktober 2025) van de gemeente Ooststellingwerf, inclusief bijlagen met correspondentie tussen Ooststellingwerf en de provincie. Deze notitie geeft inzicht in de standpunten van Ooststellingwerf en de door hen gewenste koerswijziging na het provinciale besluit. Daarnaast is de tekst van het besluit van Provinciale Staten over *Fansels Frysk 2025–2028* geanalyseerd, evenals de brief van Gedeputeerde Staten uit 2024 waarin Ooststellingwerf bekritiseerd werd om het gebrek aan taalbeleid in het verleden. Verder zijn juridische bronnen erbij gepakt: de tekst van de WGFT (2014), de BFTK 2024-2028 en het Convenant Nedersaksisch (2018).
- **Literatuur en deskundigenrapporten:** Twee recente rapporten van het Wetenschappelijk Bureau NSC hebben waardevolle inhoud geleverd. Ten eerste *“Nedersaksisch en Limburgs onder Deel III van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden”* (door dr. H. Bloemhoff, 2025), dat de geschiedenis en argumenten rond de status van regionale talen diepgaand behandelt. Dit rapport geeft een breder kader om de situatie van het Stellingwerfs te begrijpen binnen de landelijke context. Hieruit komen veel van de in dit rapport beschreven feiten over de handavingsgeschiedenis, de rol van het Rijk en de opsomming van voor- en nadelen van deel III-erkenning. Ten tweede *“Fries in de digitale overheid – Twee talen, één klik”* (door J. Zandberg, 2025). Dit rapport onderzoekt hoe tweetalig bestuur in Fryslân eruitziet en welke rol nieuwe technologie speelt. Het bevat tevens een Annex over het Nedersaksisch in het bestuur, die specifiek ingaat op Weststellingwerf en Ooststellingwerf. Hieruit zijn gegevens gehaald over de huidige praktijk (bijv. dat beide gemeenten een paar euro per inwoner aan Stellingwerfs cultuur uitgeven, maar het niet in bestuur of onderwijs inzetten) en over de potentie van AI-vertaling voor Nedersaksische varianten. Ook de analyse in dit rapport van de

provinciale benadering (“taalskipper”-rol van Fryslân, experimenten met meertaligheidscoördinatoren) bood nuttige vergelijkingspunten.

- **AI-vertaalexperiment:** Gezien de nadruk in de probleemstelling op *low-resource*-talen en het AI-potentieel, is – geïnspireerd door het onderzoek over het Fries in de digitale overheid – een test gedaan met een corpus Stellingwerfs om de kwaliteit van AI-vertaling te achterhalen. De kwaliteit van de output is vervolgens beoordeeld aan de hand van de standaardmetrieke BLEU en chrF. *BLEU* (Bilingual Evaluation Understudy) meet op woordniveau hoeveel overlappende woordgroepen (n-grammen) de automatische vertaling heeft met een menselijke referentievertalning. *chrF* kijkt naar overeenkomsten op teken- en subwoordniveau en is daardoor geschikter voor het evalueren van vertalingen in kleine of morfologisch rijke talen zoals het Stellingwerfs. Deze combinatie geeft een kwantitatieve indicatie van de vertaalkwaliteit.
- **Vergelijkende case-analyse:** Ten slotte is gekozen voor een case-study aanpak waarin Weststellingwerf en Ooststellingwerf naast elkaar zijn gezet. Door beide gemeenten systematisch te vergelijken op punten als bestuurspraktijk, onderwijs, gebruik van taal in openbare ruimte, beleid en attitudes, kunnen we afleiden welke factoren tot verschillen leiden. Deze vergelijkende analyse laat duidelijk zien hoe beleid uitpakt onder verschillende condities (met of zonder WGFT-verplichting, met of zonder actieve inzet voor deel III, etc.).

Samengevat hanteert dit rapport een breed opgezette methodologie, met zowel kwalitatieve input (interviews, beleidsdocumenten, expertvisies) als kwantitatieve/technologische inzichten (AI-vertaaltests). Deze multidisciplinaire benadering zorgt ervoor dat de beleidsaanbevelingen niet alleen theoretisch onderbouwd zijn, maar ook rekening houden met de ervaringskennis van lokale bestuurders en de nieuwste mogelijkheden om de kloof tussen beleidsambities en realiteit te dichten en biedt daarmee een stevig fundament voor de analyse in de komende hoofdstukken.

Hoofdstuk 4. Casus Weststellingwerf

Weststellingwerf is een gemeente in het zuiden van Friesland waar het Stellingwerfs (Neder-saksisch) de traditionele omgangstaal is. In tegenstelling tot de meeste Friese gemeenten valt Weststellingwerf buiten het formele Friestalige gebied zoals dit is gedefinieerd in de WGFT. Dit betekent dat Weststellingwerf geen wettelijke verplichting heeft om Fries als bestuurstaal te faciliteren. Het ontvangt daarnaast ook geen structurele financiële middelen voor het bevorderen van (Friese) taal. Door deze uitzonderingspositie bepaalt de gemeente haar eigen taalbeleid, los van provinciale kaders. Weststellingwerf heeft er echter doelbewust voor gekozen om geen uitgebreid officieel tweetalig beleid te voeren, maar het Stellingwerfs op een *bottom-up* wijze te ondersteunen.

Gebruik van taal in bestuur en communicatie

In de praktijk voert de gemeente Weststellingwerf haar bestuur vrijwel volledig in het Nederlands. Er is geen verplichting of formeel beleid om Stellingwerfs te gebruiken in raadsvergaderingen, colleges of schriftelijke stukken. Dit is deels pragmatisch (lang niet alle raadsleden of ambtenaren beheersen het Stellingwerfs vloeiend), en deels principieel: men wil geen geforceerd taalgebruik opleggen. Zoals de wethouder het verwoordde, moet gebruik van Stellingwerfs “oprecht en logisch” zijn, niet iets kunstmatigs. Een illustratief voorbeeld daarvan is een incident waarbij de Commissaris van de Koning de burgemeester in Weststellingwerf installeerde en een poging deed om dit in het Fries te doen. Dit stuitte op weerstand in de raad. Dergelijke incidenten zijn ook op ambtelijk niveau voorgekomen waarbij een ambtenaar provinciaal beleid probeert uit te leggen in het Fries. Hoewel enkelen dit bleven aanhoren gaf de meerderheid te kennen hier niet van gediend te zijn en vervolgens wegliep en/of bijtend commentaar leverde; “in Weststellingwerf spreekt men geen Fries, maar Stellingwerfs en Nederlands”. De signalen zijn duidelijk: formele communicatie blijft in principe Nederlands, omdat dit voor iedereen begrijpelijk is en omdat men een afkeer heeft van opgedrongen Fries taalgebruik.

Toch is het Stellingwerfs niet volledig afwezig in het gemeentehuis. Het wordt ad hoc en spontaan gebruikt waar passend. Als een inwoner in het Stellingwerfs een brief schrijft of bij de balie Stellingwerfs spreekt en de ambtenaar kan het verstaan, zal men bijvoorbeeld gelijkelijk, informeel terugcommuniceren. Dit gebeurt echter minimaal en informeel. Ook zijn er inspirerende voorbeelden van het gebruik van Stellingwerfs in publieksuitingen: de gemeente stuurde eens een poëtische reactie (een gedicht van regionale dichter Johan Veenstra) in het Stellingwerfs op een politieke vraag vanuit Provinciale Staten. Daarnaast stuurt de gemeente regelmatig bedankbrieven en felicitaties in het Stellingwerfs naar inwoners die bijvoorbeeld 65 jaar getrouwd zijn. Dit soort uitingen worden hogelijk gewaardeerd.

Beleid: focus op zichtbaarheid en vrijwilligheid

Weststellingwerf stimuleert het Stellingwerfs op een faciliterende manier, gericht op zichtbaarheid van de taal en vrijwillige deelname:

- *Symboliek in het gemeentehuis*: Een recent initiatief is het hernoemen van de overlegkamers in het gemeentehuis van nummers naar Stellingwerfse namen. In 2023/2024 is begonnen met dit project, om de taal letterlijk een plek te geven in het bestuurlijk centrum. Men verkent de mogelijkheid of deze lijn doorgetrokken kan worden naar gebouwen van verenigingen of dorpshuizen – uiteraard alleen als die dat zelf graag willen.

- *Personeelsbeleid:* Er is geen taaleis of verplichte cursus voor medewerkers ingesteld. Wel wijst de gemeente haar personeel op de mogelijkheid om via het Individueel Keuzebudget (IKB, ~16,7% van het salaris) op eigen initiatief een cursus Stellingwerfs te volgen. Dit is al door enkele medewerkers gedaan via lokale aanbieders. Het motto hierbij is: aanmoedigen en niet verplichten, zodat er geen weerstand op de werkvloer ontstaat en de kennis van de taal organisch groeit onder diegenen die er affiniteit mee hebben.
- *Onderwijs en erfgoedprojecten:* Weststellingwerf participeert in laagdrempelige heemkundeprojecten voor basisscholen, samen met Ooststellingwerf en de provincie. In deze projecten leren kinderen over lokaal erfgoed (bijvoorbeeld een bezoek aan een historische molen of oudheidskamer) waarbij ook Stellingwerfs als taal van die erfgoedverhalen een rol speelt. De insteek is “*taligheid koppelen aan lokale cultuur*”. Hierdoor horen kinderen het dialect in een natuurlijke context en wordt bij hen interesse gewekt, zonder dat het een schoolvak op zich is.
- *Media en cultuur:* De gemeente subsidieert de lokale regionale omroep en is voorstander van een regionale omroep die over de provinciegrenzen heen samenwerkt en het gehele Stellingwerfse taalgebied omvat. Concreet streeft men naar een fusie of intensieve samenwerking tussen de omroepen van Ooststellingwerf, Weststellingwerf en eventueel aangrenzende gebieden in Drenthe/Overijssel, zodat een regionale omroep ontstaat die het hele Stellingwerfse taalgebied bestrijkt. Dit proces blijkt weerbarstig – er zijn bestuurlijke strubbelingen tussen de omroepen van Oost- en Weststellingwerf en ze werken met beperkte vrijwilligerscapaciteit, wat opschaling lastig maakt. Toch blijft de gemeente dit facilitair ondersteunen, in de overtuiging dat een sterke regionale omroep de Stellingwerfse taal een groter podium geeft (bijv. in nieuws, muziek en verhalen in het Stellingwerfs).
- *Projectsubsidies:* Financieel heeft Weststellingwerf jarenlang in een achterstandspositie gezeten in vergelijking met andere Friese gemeenten. Men kreeg geen zogenaamde “taligheidsgelden” omdat die alleen voor Friestalige inspanningen bedoeld waren. Dat veranderde enigszins rond 2022: de provincie besloot middelen voor minderheidstalen breder open te stellen, dus ook initiatieven in het Stellingwerfs komen sindsdien in aanmerking. Weststellingwerf heeft daarop ingezet door Stellingwerfse organisaties aan te moedigen met projectvoorstellen te komen. De gemeente zelf hanteert daarbij het uitgangspunt om kleinschalige, concrete projecten te ondersteunen in plaats van zeer kostbare prestigeprojecten. Zo gaf de wethouder aan dat men liever investeert in “boeken, uitvoeringen, educatie en digitale content” dan bijvoorbeeld in het nogmaals vertalen van de Bijbel in het Stellingwerfs voor €130.000,- omdat er onenigheid is over de precieze spelling zoals gebruikt in de vertaling uit 2010. Met andere woorden: beschikbare middelen moeten meerdere initiatieven en een breder publiek ten goede komen, in plaats van één grote uitgave die weinig nieuwe sprekers trekt.

Intergemeentelijke en regionale samenwerking

Weststellingwerf heeft zich sterk gemaakt om onderdeel te zijn van het grotere Nedersaksische taalgebied. Zo speelde de gemeente een actieve rol in de jaren voorafgaand aan en na het Convenant Nedersaksisch. Weststellingwerf was zelfs enige tijd voorzitter van het bestuurlijk overleg over het Nedersaksisch. Men had het gevoel deze positie te moeten claimen, omdat de provincie Fryslân niet werd gezien als representatieve spreekbuis voor Stellingwerfse belangen binnen Nedersaksische gremia. Weststellingwerf was dus de natuurlijke vertegenwoordiger van de Stellingwerfse stem. Dit resulteerde in 2018 in de ondertekening van het convenant, waar

zowel Oost- als Weststellingwerf aan meededen. Later traden ook gemeenten toe die geografisch buiten de traditionele Nedersaksische kern vallen (Urk, Bunschoten). De Weststellingwerfse wethouder wees erop dat die uitbreiding de noodzaak aantoont om duidelijke criteria en afspraken te hebben in het convenant – bijvoorbeeld over hoe nieuwe deelnemers toetreden en wat hun verplichtingen zijn. Hier ligt een belangrijk punt van aandacht: het convenant mist een helder mechanisme hiervoor.

Wat betreft de Deel III-discussie (zie Hoofdstuk 2) is Weststellingwerf op dit moment terughoudend. De wethouder en collega-bestuurders leggen meer nadruk op praktische stappen dan op een formele statusverhoging. In de woorden van de wethouder: “Minder focus op formele statusverhoging; meer op concrete doelen (onderwijs, gebruik in openbare ruimte, bestuur)”. Weststellingwerf ziet deel III van het Handvest niet als een wondermiddel op korte termijn – men erkent dat Nederland bestuurlijk en operationeel “niet ingericht is op Deel III-verplichtingen”, zoals het gebruik van regionale talen in de rechtspraak of alarmcentrales. Dergelijke verstrekkende maatregelen acht men onrealistisch zonder jarenlange voorbereiding. De voorkeur gaat daarom uit naar haalbare, projectmatige groei van het gebruik van het Stellingwerfs, binnen de huidige kaders. Dit standpunt betekent niet dat men principeel tegen deel III is, maar wel dat het geen prioriteit heeft en dat men energie wil steken in wat nu direct effect sorteert.

Generatiebeleid en cultuurinnovatie

Een opvallend aspect van Weststellingwerfs' benadering is de nadruk op jongeren en modern gebruik. Bestuurders beseffen dat de toekomst van de taal afhangt van de mate waarin jonge mensen deze oppikken. Daarom steunt de gemeente initiatieven als *“TikTok Tammos”* en *“Adje O”* – jonge Stellingwerfers die op sociale media regionale taalcontent maken. Zulke bottom-up fenomenen hebben meer impact dan top-down campagnes, is de redenering. De overheid kan dit hooguit faciliteren (bijv. door kleine subsidies of promotie). Hieraan gekoppeld is de bewustwording dat te sterke taalpurisme contraproductief kan zijn. In traditionele kringen zijn er weleens *“authenticiteitspoortwachters”* die vinden dat alleen 100% zuiver Stellingwerfs goed genoeg is. Weststellingwerf kiest echter voor een pragmatische houding: liever dat jongeren de taal op hun eigen manier gebruiken – eventueel gemengd met Nederlands of met moderne uitdrukkingen – dan dat ze er helemaal niets mee doen. En op een podium of festival mag best een iets gematigdere vorm van de regionale taal klinken als dat helpt om het bereik te vergroten. Deze inzichten zijn belangrijk bij het ontwikkelen van taalactiviteiten.

Concrete culturele projecten illustreren dit. Weststellingwerf organiseerde bijvoorbeeld het eerste Nedersaksisch Symposium na het tekenen van het convenant, met focus op onderwijs en praktijkvoorbeelden van regionaletaal promotie. Ook stimuleert de gemeente creatieve producties: zo werkt filmregisseur Steven de Jong aan verscheidene films waarin hij elementen van het Stellingwerfs wil opnemen (o.a. een verhaal van regionale schrijver Johan Veenstra en een film over Peter Stuyvesant, de directeur-generaal van Nieuw-Nederland (New York) tussen 1645 en 1664 die geboren is in Weststellingwerf). Verder heeft men in de zomer een kleinschalig festival in de natuur ondersteund waar lokale bands en dichters in het Stellingwerfs optraden. Voor de nabije toekomst ligt er een idee om een jongerenbandwedstrijd of popfestival te houden in de regionale taal – geïnspireerd op het Drentse Liedjesfestival – mits er praktische hulpmiddelen zijn. Op dat laatste punt kwam naar voren dat men behoefte heeft aan een vertaalprogramma om bijvoorbeeld Nederlandstalige liedteksten soepel naar het Stellingwerfs om te zetten. Dit onderstreept hoe technologie kan helpen: met een goede AI-vertaler zou zo'n muziekfestival veel gemakkelijker te organiseren zijn omdat bands niet struikelen over het vertalen van hun repertoire. In hoofdstuk zes wordt aangetoond dat dit nu al mogelijk is.

Taal in de openbare ruimte

Wat betreft tweetalige of regionale taal-bebording neemt Weststellingwerf een voorzichtige houding aan. Friestalige plaatsnaamborden worden in Weststellingwerf *niet* toegepast, want het is geen Friestalig gebied. De provincie vroeg ooit wel om op de provinciegrens aan te duiden wanneer men Fryslân binnenkomt (die borden zijn er, in het Fries/Nederlands), maar binnen Weststellingwerf zelf zou het opleggen van Friese borden “grote weerstand oproepen”. Ook het idee om dorpen hun Stellingwerfse naam op plaatsnaamborden te geven ligt gevoelig en wordt daarom alleen *van onderop* benaderd. In sommige dorpen bestaat er draagvlak voor (Noordwolde bijvoorbeeld heeft een sterke Stellingwerfse identiteit), terwijl in Wolvega de bevolking meer gemengd is en een minder sterk gevoel bij de regionale taal heeft. De gemeente faciliteert initiatieven die “uit de dorpen zelf komen” en laat het verder met rust waar er geen vraag naar is. Deze aanpak – authenticiteit en lokaal draagvlak voorop – voorkomt polarisatie over iets ogenschijnlijk kleins als een bord, en zorgt ervoor dat waar tweetalige borden verschijnen ze ook echt door de gemeenschap gewenst zijn.

Uitdagingen

Ondanks de positieve grondhouding kent Weststellingwerf ook risico's en knelpunten in haar aanpak:

- Omdat bijna alles op vrijwilligheid draait, is de continuïteit niet gegarandeerd. Veel dragers van de Stellingwerfse taal (in omroepen, verenigingen, e.d.) zijn vrijwilligers op leeftijd. De gemeente signaleert dat vrijwilligersafhankelijkheid en enige bestuurlijke fragmentatie de opschaling beperken. Als er geen nieuwe aanwas komt, kunnen projecten stilvallen.
- Het ontbreken van verplichtingen betekent ook dat het tempo van taalpromotie laag kan liggen. Er is geen stok achter de deur om bijvoorbeeld Stellingwerfs structureel in het onderwijs te implementeren of om bepaalde diensten tweetalig te maken. Mocht een volgend college minder enthousiast zijn, dan kan het ingezette beleid relatief eenvoudig stilgelegd worden, aangezien weinig is verankerd in officiële stukken.
- De relatie met de provincie is in taalkwesties beperkt: Weststellingwerf neemt niet deel aan provincie-brede taaloverleggen en krijgt ook minder aandacht in provinciale taal-rapportages, simpelweg omdat men buiten het Friestalig domein valt. Hierdoor bestaat het risico dat Weststellingwerf en het Stellingwerfs onzichtbaar blijven in het hogere beleid, en kansen op extra steun mist.
- Tenslotte noemde de wethouder expliciet dat een “overmatige focus op formele status (Handvest Deel III) energie kan weglekken van uitvoerbare stappen”. Met andere woorden, men moet oppassen dat de politieke discussie over erkenning niet verlamt gaat werken voor het doen van praktische dingen nu. Dit is een subtiele uitdaging: hoe behoud je steun voor de pragmatische koers zonder de ambitie voor mogelijke toekomstige statusverhoging helemaal op te geven? Weststellingwerf probeert dit te ondervangen door in besluiten en communicatie steeds de nadruk te leggen op concreet resultaat op korte termijn.

Conclusie

Weststellingwerf laat zien dat een gemeenschapsgedreven aanpak haalbaar is: het Stellingwerfs wordt gekoesterd via cultuur, onderwijsprojecten en lokale trots, zonder dat er dwang of

uitgebreide regelgeving aan te pas komt. De voordelen zijn duidelijk – er is weinig weerstand, initiatieven die ontstaan zijn authentiek en worden breed gedragen, en de taal blijft een positief onderdeel van de lokale identiteit. Tegelijk is deze aanpak fragiel; hij hangt af van de inzet van individuen, de politieke wil van het moment en versnipperde financieringsbronnen. Weststellingwerfs beleid bewandelt een dunne lijn tussen niets opleggen en niets doen. Tot nu toe houdt men koers door kleine successen te boeken (zoals de hernoemde zalen, festivals, enz.). De case onderstreept dat wanneer de bovenlaag (Rijk/provincie) niets verplicht, een gemotiveerd lokaal bestuur nog best veel kan bereiken – maar het betekent ook dat de echte waarborgen voor het Stellingwerfs op langere termijn nog ontbreken.

Hoofdstuk 5. Casus Ooststellingwerf

Ooststellingwerf is de oostelijke buur van Weststellingwerf en deelt dezelfde taalgeschiedenis: ten zuiden van de rivier de Tjonger/Kuunder is Stellingwerfs de traditionele voertaal, terwijl er in enkele dorpen ten noorden van de Tjonger (tegen de Friese wouden aan) van oudsher Fries wordt gesproken. Vier dorpen in het noorden spreken hoofdzakelijk Fries, terwijl de rest (meer dan tien dorpen, waaronder de hoofdplaats Oosterwolde) Stellingwerfstalig is. In totaal heeft de gemeente ca. 25.000 inwoners, van wie een meerderheid zich verbonden voelt met het Stellingwerfs.

Juridische verplichtingen en gevolgen

Anders dan Weststellingwerf valt Ooststellingwerf volledig onder de Wet Gebruik Friese taal (WGFT). Dit heeft ingrijpende gevolgen gehad voor haar taalbeleid. Toen de WGFT in 2014 in werking trad, hoopte Ooststellingwerf aanvankelijk – net als Weststellingwerf – op een uitzonderingspositie. Die kwam er echter niet, wegens de aanwezigheid van de Friestalige dorpen. Vervolgens heeft de gemeente, in overleg met de provincie, gekozen voor een minimale implementatie van de wet. Dit werd vastgelegd in een Taalverordening Fries (2019) waarin gesteld werd dat Nederlands de voertaal blijft en dat men slechts aan de strikt noodzakelijke WGFT-verplichtingen voldoet. Concreet kwam het erop neer dat inwoners in principe een Fries antwoord konden krijgen als ze daar specifiek om vroegen (zoals de wet voorschrijft), maar dat de gemeente géén actief tweetalig beleid voerde of promootte.

De reden voor deze houding was tweeledig:

1. **Conflictvermijding:** Taal lag politiek en maatschappelijk gevoelig. Door voor het “gulden middenpad” van uitsluitend Nederlands in de bestuurscultuur te kiezen, vermeed Ooststellingwerf interne controverses tussen voorstanders van het Fries en hoeders van het Stellingwerfs. Nederlands werd gezien als een neutrale keuze die iedereen sprak en die geen van beide taalgroepen zou provoceren. Deze strategie heeft jarenlang de lieve vrede bewaard – er waren geen taalgerelateerde incidenten of klachten, maar ook geen proactieve stappen voor het Stellingwerfs.
2. **Gebrek aan prikkels en middelen:** Ooststellingwerf ervaart dat het juridisch op achterstand staat wat betreft de bescherming van het Stellingwerfs: de regionale taal heeft geen deel III-status en dus geen extra rechten. Dit werkt niet motiverend om zelf wel vol in taalbeleid te investeren. Bovendien kost taalbeleid geld, en Ooststellingwerf is een relatief kleine gemeente met een krap budget. In dezelfde periode dat Friesland extra geld kreeg van het Rijk voor het Fries, werd de subsidiekraan voor het Stellingwerfs verder dichtgedraaid – zo verloor de Stellingwerfer Schrieversronte (regionale taalorganisatie) in 2026 de helft van haar provinciale subsidie. Elke euro die Ooststellingwerf aan taal wilde besteden, zou uit eigen zak of incidentele potjes moeten komen. Met twee talen om rekening mee te houden (Fries en Stellingwerfs) en beperkt personeel/expertise was dat simpelweg niet haalbaar. De realiteit dicteerde dus een laag ambitieniveau.

Impasse en aanzet tot verandering (Fansels Frysk 2025)

Jarenlang kabellede de gemeente Ooststellingwerf op deze manier voort – een situatie van *status quo* waarin weinig gebeurde voor het Stellingwerfs, maar waar ook geen grote conflicten waren. Dit veranderde toen de provincie in 2023 haar nieuwe taalnota “*Fansels Frysk 2025–2028*” opstelde. Zoals aangegeven werd Ooststellingwerf daarin volledig als Friestalig beschouwd, waarmee impliciet verwacht werd dat de gemeente zich net zo zou gedragen als bijvoorbeeld

Tytsjerksteradiel of Dantumadiel (gemeenten die wél overwegend Friestalig zijn). Het Ooststellingwerfs bestuur voelde dit als een onrecht en een miskenning van haar identiteit.

Het college en de raad trokken vervolgens gezamenlijk ten strijde: vóór de vaststelling van de nota stuurde Ooststellingwerf een inspraakbrief waarin ze duidelijk maakten “geen ruimte te zien voor uitvoering van de nota zoals voorgelegd”. Ze verzochten Provinciale Staten dringend om het Stellingwerfs als tweede regionale taal te erkennen en de nota aan te passen. Dit politiek lobbyen wierp zijn vruchten af. Provinciale Staten nam de kritiek serieus en paste het besluit aan met een expliciete opdracht aan Gedeputeerde Staten om een tekst toe te voegen over de Friese regionale talen en het Nedersaksisch in Fryslân. Hierin staan drie belangrijke uitgangspunten opgesomd (zie Hoofdstuk 2), zoals de mogelijkheid voor scholen om een regionale taal toe te voegen aan het Fries onderwijsprogramma en samenwerking met de Stellingwerven voor goed regionaal taalbeleid. Hoewel Ooststellingwerf daarmee niet meteen een vrijbrief kreeg om minder Fries te promoten, werd wel erkend dat men een andere culturele en taalkundige achtergrond heeft. In het debat klonk ook door dat Ooststellingwerfs’ zorgen begrijpelijk zijn. Met andere woorden, er kwam politieke ruimte om het gesprek te voeren over hoe meertalig beleid er in de gemeente uit moet zien. Het gevolg was dat Ooststellingwerf nu eigenlijk niet langer mocht volstaan met “het minimale”. Provinciale Staten verwacht dat Ooststellingwerf daadwerkelijk invulling gaat geven aan die regionale taalondersteuning, in ruil voor provinciale steun daarbij. De vrijblijvendheid is eraf: “het besluit is niet vrijblijvend. ... onze gemeente moet ‘leveren’”.

Nieuw beleid in ontwikkeling

Meteen na de besluitvorming in juni 2024 is Ooststellingwerf aan de slag gegaan om haar eigen taalbeleid vorm te geven. Men besloot tot het opstellen van een Taalnota – iets wat er nog niet was. In de tweede helft van 2025 werd gewerkt aan een Startnotitie die de richting voor dit beleid schetst, en eind november 2025 heeft de gemeenteraad deze startnotitie unaniem als basis aangenomen.

De kern van Ooststellingwerfs nieuwe beleidsvisie is de slogan “gelijk en gelijkwaardig” voor beide talen (Fries en Stellingwerfs). Dit betekent dat geen van beide zal worden achtergesteld; ze krijgen elk aandacht in hun delen van de gemeente. Een concrete uitwerking hiervan is het hanteren van de taalgrens (de Tjonger) als leidraad: *“Fries met een beetje Stellingwerfs boven de Tjonger; Stellingwerfs met een beetje Fries beneden de Tjonger”*. Deze formule, bedacht in overleg met de provincie, geeft feitelijk invulling aan een gebiedsgericht tweetalig beleid. In het noorden (waar Fries historisch aanwezig is) blijft Fries belangrijk, maar men erkent ook daar het bestaan van Stellingwerfs (bijvoorbeeld door culturele activiteiten of optionele lessen Stellingwerfs te bieden). In het zuiden (Stellingwerfs kerngebied) wordt Stellingwerfs de prioriteit in cultuur en mogelijk onderwijs, maar zonder het Fries volledig buiten te sluiten (bijvoorbeeld zullen basisscholen er nog steeds enige aandacht aan Fries moeten besteden, omdat het wettelijk verplicht blijft).

Deze aanpak is een compromis: het doet recht aan de werkelijkheid dat Ooststellingwerf *de facto* drietalig is (Nederlands, Stellingwerfs en een beetje Fries) en probeert een evenwicht te creëren. De provincie heeft ingestemd met deze benadering als pilot. In het provinciale besluit staat dat de provincie verantwoordelijkheid voelt voor het Stellingwerfs, maar dat de primaire bestuurlijke verantwoordelijkheid bij de gemeenten ligt. Dit impliceert dat Ooststellingwerf wel zelf met plannen zal moeten komen, maar dat de provincie bereid is te helpen binnen haar mogelijkheden. Zo is er afgesproken om gebruik te maken van de ervaringen met meertaligheidscoördinatoren die elders succesvol zijn ingezet. Ooststellingwerf heeft in 2025 inderdaad een aanvraag gedaan bij het Rijk/Provincie voor co-financiering van een meertaligheidscoördinator, en in die aanvraag de unieke situatie met de taalgrens uitgelegd.

Uitdagingen bij uitvoering

Ondanks de hernieuwde energie lopen de ambtenaren in Ooststellingwerf tegen een aantal praktische obstakels aan:

- **Gebrek aan menselijk kapitaal:** Er zijn zeer weinig mensen die het Stellingwerfs goed kunnen schrijven of vertalen. Anders dan het Fries (dat een standaard, woordenboeken, spellingsregels en onderwijskundigen heeft), bevindt het Stellingwerfs zich nog “in de kinderschoenen” qua corpusplanning. Dit betekent dat als de gemeente besluit bepaalde bekendmakingen of formulieren voortaan ook in het Stellingwerfs aan te bieden, er nauwelijks personeel of externe experts zijn om dat uit te voeren. De bestaande regionale taalvrijwilligers (zoals van de Schrieversronte) kunnen niet ineens tientallen teksten per week gaan vertalen. Dit knelpunt wordt expliciet genoemd als handicap in de startnotitie en interviews. De inzet van AI-vertaling, zoals dit in het volgende hoofdstuk wordt aangegeven, kan dit knelpunt grotendeels oplossen.
- **Tijd en organisatorische druk:** De politiek in Ooststellingwerf heeft haast. De raad gaf aan liefst voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 al een volledige Taalnota te willen vaststellen (men mikte aanvankelijk op 3 maart 2026). Dit zette de beleidsmedewerkers onder grote druk, aangezien er niet alleen geschreven moet worden, maar ook draagvlak gecreëerd bij scholen, bibliotheken, dorpsbelangen, enz. In een interne vergadering heeft de verantwoordelijke beleidsmedewerker aangegeven dit tijdpad “eigenlijk geen doen” te vinden – men kan wel een stuk papier produceren, maar zonder overleg met de uitvoerders dreigt het beleid los te staan van de praktijk. Ooststellingwerf heeft daarom de planning proberen bij te stellen om meer tijd te nemen voor afstemming met partners (de klankbordgroep met o.a. vertegenwoordigers uit onderwijs en cultuur is betrokken).
- **Onderwijs en wettelijke kaders:** Het onderwijs is een vitaal domein voor taalbehoud. Maar hier botst Ooststellingwerf op landelijke regels. In heel Friesland – dus ook in de Stellingwerfen – gelden de kerndoelen Fries in het primair onderwijs. Iedere basisschoolleerling moet les in of over de Friese taal krijgen. Voorheen hadden Ooststellingwerfse scholen vrijstelling voor Fries kunnen aanvragen (net als Weststellingwerfse scholen dat deden), maar sinds 2015 is de wet op dit punt aangescherpt en zijn vrijstellingen in principe niet meer mogelijk, uitzonderingen daargelaten. Ooststellingwerf heeft geen generieke vrijstelling. Dit betekent dat zelfs in dorpen waar niemand thuis Fries spreekt, de scholen formeel nog steeds tijd aan Fries moeten besteden – tijd die niet naar Stellingwerfs kan gaan. De provincie heeft wel ruimte gecreëerd om een regionale taal als toevoeging aan het Friese taalprogramma te doen. In de praktijk zou dat kunnen betekenen dat een school in het Stellingwerfs taalgebied bepaalde onderdelen van de les invult met Stellingwerfs (bv. liedjes of verhalen), naast het basispakket Fries. Maar het laat onverlet dat een deel van het curriculum niet besteed kan worden aan Stellingwerfs omdat Fries als vak voorgeschreven blijft. Dit blijft een twistpunt: Ooststellingwerf wil het liefste dat voor haar gemeente op termijn de kerndoelen worden herzien of genuanceerd, zodat onderwijs in één regionale taal volstaat (naar keuze Fries of Nedersaksisch afhankelijk van het gebied). Vooralsnog is dat echter toekomstmuziek en zal men binnen de bestaande wettelijke grenzen moeten werken.
- **Financiën:** Ooststellingwerf heeft structureel weinig budget voor taalbeleid. Er is geen specifieke post “Stellingwerfs” in de begroting. Men is aangewezen op subsidies,

provinciale cultuurgelden of incidentele bijdragen uit het convenant Nedersaksisch (die overigens zeer beperkt waren). Dat de provincie nu gezegd heeft dat “de vrijblijvendheid voorbij is” betekent niet automatisch dat er extra financiën beschikbaar komen. Wel heeft de provincie toegezegd mee te betalen aan een meertaligheidSCOÖRDINATOR (zoals ze dat voor Friese gemeenten ook doen, 20% provincie 80% gemeente bijvoorbeeld). Ook zijn er intenties uitgesproken om de regionale talen meer te ondersteunen, maar het is nog niet duidelijk of dat zich in harde euro’s vertaalt. De bezuiniging op de Schrieversronte per 2026 (halvering subsidie) is juist een tegenvaller die direct gevoeld wordt, want die organisatie produceerde lesmateriaal, boeken en evenementen in het Stellingwerfs. Met minder structurele subsidie zal hun output dalen, wat de gemeente dan mogelijk zelf moet compenseren met initiatieven.

- **Isolatie en draagvlak:** Ooststellingwerf heeft soms het gevoel er alleen voor te staan in haar strijd. Vanuit de provincie ervoer men jarenlang onbegrip of zelfs onwil – GS sprak in 2024 van “teleurstelling” over Ooststellingwerfs passieve taalhouding en veranderde eenzijdig de gedoogafspraken die eerder golden. Ook richting het Rijk kreeg men weinig bijval; het ministerie van BZK hield Ooststellingwerf voor dat men het zelf maar moest redden, want Nedersaksisch is geen deel III-taal en dus “vooral aan de regionale en lokale overheden”. Aan de andere kant ontbrak het ook binnen de Nedersaksische regio aan steun: de provincie Drenthe en Overijssel hebben hun handen vol aan hun eigen regionale talen en zagen Ooststellingwerf niet per se als hun verantwoordelijkheid. Sterker, Ooststellingwerfs wens voor deel III werd door de meeste Drentse/Overijsselse bestuurders niet gedeeld. De wethouder voelde zich “zo nu en dan roepende in de woestijn” – pleitend voor Stellingwerfs zonder dat hogere overheden echt luisterden. Deze isolementfactor kan het enthousiasme intern drukken. Toch is er hoop: inmiddels herkennen steeds meer nationale partijen het belang van regionale talen. In dr. Henk Bloemhoffs WB-NSC-rapport wordt opgemerkt dat anno 2025 “ook de meeste landelijke politieke partijen [...] meer hulp en betere bescherming van het Nedersaksisch” willen. Ooststellingwerf hoopt dat dit zich vertaalt in concrete besluiten (bijvoorbeeld een Kameruitspraak over deel III of extra budget voor Nedersaksische taalprojecten in de komende jaren). Ook het feit dat men nu binnen Fryslân een precedent schept met een eigen taalbeleid maakt het onderwerp zichtbaarder.

Regionale omroep en identiteit

Een positieve ontwikkeling die Ooststellingwerf omarmt, is de vorming van één regionale omroep voor Oost- en Weststellingwerf. Zoals genoemd in het voorgaande hoofdstuk is dat plan, onder de naam “Stellingwerf FM – De Wêre” (werktitel, later *De Werve* genoemd) om de lokale omroepen te laten fuseren. Ooststellingwerf verwacht veel van zo’n omroep: het is expliciet de bedoeling dat deze de Stellingwerfse identiteit en taal uitdraagt. In de nieuwe mediawet (2025) is bepaald dat lokale omroepen per 2028 op grotere schaal moeten opereren; voor de Stellingwerven is dat hét moment om samen een regionale zender te beginnen. Ooststellingwerf heeft in 2025 voorbereidend overleg gehad met Weststellingwerf en de huidige omroepen om dit vorm te geven. Men beseft tegelijkertijd dat een omroep geen wondermiddel is voor de taalkwestie: “Die krijg je niet omver met een regionale omroep” zei de beleidsmedewerker cultuur treffend. Met andere woorden, de regionale omroep kan positief bijdragen aan zichtbaarheid en trots – wat belangrijk is – maar heft geen wettelijke verplichtingen op. Toch is het waardevol: mediagebruik is bij uitstek een domein waar een regionale taal tot leven komt. Als inwoners hun eigen taal horen op radio, televisie of internet, normaliseert dat het gebruik ervan. Ooststellingwerf rekent erop dat een gezamenlijk omroepproject ook de samenwerking met Weststellingwerf verder zal verbeteren en een gemeenschappelijk belang creëert.

Interne houding

Binnen de gemeente Ooststellingwerf is inmiddels het besef doorgedrongen dat men twee talen recht moet doen. Zoals de wethouder in een interview benadrukte: “Natuurlijk moet je voor je Friestalige deel je best doen... en ik gun hetzelfde voor het Stellingwerftalige deel”, hij acht “gelijk en gelijkwaardig heel belangrijk”. Dit geeft aan dat het gemeentebestuur unaniem achter de nieuwe koers staat. Dat is een sterke uitgangspositie: er is lokaal politiek draagvlak om dingen anders te doen dan voorheen. Tegelijk moet het ambtelijk apparaat nog wennen – men is immers jarenlang eentalig (Nederlands) geweest in werken en denken. Hier komt de taak van de beoogde meertaligheidscoördinator om de hoek kijken: deze moet intern het bewustzijn verhogen, trainingen opzetten en kleine experimenten aanmoedigen (bijvoorbeeld tweetalige welkomstbordjes, of een pilot waarin een afdeling een maand lang tweetalig vergadert). De ervaring elders leert dat zonder zo’n interne trekker mooie beleidswoorden vaak op de plank blijven liggen. Ooststellingwerf toont zich gemotiveerd om niet in die valkuil te stappen, maar snel concrete dingen te proberen. Zo is reeds afgesproken dat het college in 2026 enkele openbare uitingen zowel in het Fries als in het Stellingwerfs zal doen (bijvoorbeeld tweets of Facebook-berichten bij feestdagen) – als signaal dat men serieus een nieuwe lijn volgt.

Mogelijke doorbraken via technologie

Waar Ooststellingwerf wellicht een sprong kan maken is door digitalisering en AI in te zetten. Zoals in het volgende hoofdstuk wordt aangegeven, is de kwaliteit van automatische vertaling voor Nedersaksische varianten inmiddels veelbelovend. Dit opent perspectieven. Ooststellingwerf zou kunnen overwegen om bijvoorbeeld de gemeentelijke website direct te voorzien van een automatische Stellingwerfs-vertaling, zodat bezoekers kunnen kiezen in welke taal ze de informatie lezen. Uit het WB-NSC-rapport ‘Fries in de digitale overheid’, bleek dat Microsofts vertaalmodel (Copilot) Stellingwerfs-Nederlands op professioneel niveau kan vertalen. Een nieuwe test met Gemini Pro 3 geeft een vergelijkbaar beeld van de huidige kwaliteit van AI-vertaling van en naar het Stellingwerfs. De gemeente zou hier voordeel uit kunnen halen, omdat anders dan vroeger men niet alles zelf hoeft te vertalen of tweetalig te schrijven; een AI-systeem kan razendsnel een basisvertaling leveren die licht nagekeken wordt. Dit zou ook het argument van gebrek aan menskracht deels ontkrachten. Er zijn uiteraard aandachtspunten zoals privacy (gemeentelijke interne stukken kan je niet zomaar door een publieke vertaalmachine halen zonder dat te borgen), maar ook daarvoor bestaan oplossingen, zoals lokaal gehoste modellen.

Conclusie

Ooststellingwerf staat op een keerpunt: na jaren van stilstand en noodgedwongen eenkennigheid in taalbeleid, is de gemeente nu bezig met een pioniersrol binnen Friesland om regionaal taalbeleid vorm te geven. De casus Ooststellingwerf toont enerzijds de kracht van lokale volharding – door stevig op te komen voor haar rechten heeft de gemeente verandering kunnen afdwingen – en anderzijds de zwaarte van institutionele drempels: wettelijke plichten en het ontbreken van erkenning beperken de speelruimte aanzienlijk. Ooststellingwerf’s aanpak om Fries én Stellingwerfs in balans te brengen per subregio is innovatief en pragmatisch. Het succes daarvan zal afhangen van concrete invulling: lukt het om voldoende menskracht, geld en enthousiasme te mobiliseren? Kan men technologie slim inzetten om de beperkingen te omzeilen? En zullen hogere bestuurslagen bereid zijn om op termijn de juridische asymmetrie (Fries wel, Stellingwerfs niet beschermd) recht te trekken? Deze vragen blijven vooralsnog open. Niettemin heeft Ooststellingwerf met haar nieuwe beleid een belangrijk statement gemaakt: culturele en taalkundige diversiteit binnen één provincie hoeft geen last te zijn, mits men bereid is maatwerk te leveren en elkaar te ondersteunen.

Hoofdstuk 6. Evaluatie van AI-vertaling naar het Stellingwerfs

Naast de institutionele en beleidsmatige analyse van de positie van het Stellingwerfs in de gemeenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf is in dit onderzoek ook gekeken naar de technologische mogelijkheden om de regionale taal digitaal te ondersteunen. In het bijzonder is onderzocht in hoeverre moderne AI-taalmodellen in staat zijn om betrouwbare vertalingen te produceren tussen het Nederlands en het Stellingwerfs. Digitale ondersteuning van minderheidstalen wordt internationaal gezien als een belangrijke factor voor het behoud en de verdere ontwikkeling van dergelijke talen. Voor talen met relatief weinig digitale middelen – zogenaamde *low-resource* talen – kan kunstmatige intelligentie een belangrijke rol spelen bij het vergroten van de beschikbaarheid van teksten, vertalingen en digitale communicatie. Om inzicht te krijgen in de huidige mogelijkheden is een vertaalkwaliteitstest uitgevoerd waarbij een AI-model werd gebruikt om zinnen te vertalen tussen het Stellingwerfs en het Nederlands.

Onderzoeksopzet

Voor de test is een corpus samengesteld van 219 parallele zinnen in het Stellingwerfs en het Nederlands. Deze zinnen zijn specifiek voor dit onderzoek opgesteld door een expert in het Stellingwerfs, dr. Henk Bloemhoff, en vormen een representatieve selectie van zinsconstructies die relevant zijn voor bestuurlijke communicatie.

De test is uitgevoerd op twee momenten in februari 2026 met behulp van een modern AI-taalmodel (Gemini Pro 3). Daarbij zijn twee vertaalrichtingen onderzocht:

1. **Stellingwerfs → Nederlands**
2. **Nederlands → Stellingwerfs**

De kwaliteit van de vertalingen is gemeten met twee gangbare evaluatiemethoden uit de automatische vertaalwetenschap:

- **BLEU (*Bilingual Evaluation Understudy*)**

Deze maat vergelijkt de AI-vertaling met een referentievertlaling en kijkt naar overeenkomsten in woordcombinaties.

BLEU-bereik	Kwalitatieve interpretatie
0 – 10	Onbegrijpelijk of grotendeels foutieve vertaling
10 – 30	Redelijk begrijpelijk, maar veel onnauwkeurigheden
30 – 50	Goede basisstructuur, duidelijke maar soms onnatuurlijke formulering
50 – 70	Hoge kwaliteit, grotendeels vloeiend en adequaat
70 – 90	Zeer hoge kwaliteit, bijna gelijkwaardig aan menselijke vertaling
90 – 100	Praktisch identiek aan menselijke vertaling (zelden gehaald)

- **chrF (*Character F-score*)**

Deze methode werkt op karakterniveau en is vooral geschikt voor talen met variatie in spelling of morfologie.

chrF-bereik	Kwalitatieve interpretatie
0 – 30	Onbegrijpelijke of sterk afwijkende vertaling
30 – 50	Redelijke maar inconsistente overeenkomst
50 – 70	Goede vormovereenkomst, beperkt idiomatisch
70 – 85	Hoge kwaliteit, vloeiende en natuurlijke zinsbouw
85 – 100	Zeer hoge kwaliteit, vrijwel identiek aan menselijke vertaling

Door het gebruik van beide methoden is een goed beeld van de vertaalprestaties verkregen. Naast de totaalscores zijn ook zinsniveau scores berekend om de spreiding van de vertaalprestaties per zin te analyseren.

1. Resultaten: vertaling van Stellingwerfs naar Nederlands

De resultaten voor de vertaling van het Stellingwerfs naar het Nederlands laten een zeer hoge vertaalkwaliteit zien.

Algemene scores

Metriek	Score
chrF	89,65
BLEU	79,82

Dit zijn waarden die binnen het onderzoeksveld van machinevertaling doorgaans worden beschouwd als liggend op het niveau van bijna menselijke vertaalprestaties.

Resultaten op zinsniveau

chrF-scores:

- Gemiddelde: 89,09
- Mediaan: 90,96
- Minimum: 42,72
- Maximum: 100

BLEU-scores:

- Gemiddelde: 78,91
- Mediaan: 80,03
- Minimum: 9,62
- Maximum: 100

De relatief hoge gemiddelde en mediane scores tonen aan dat het AI-model de meeste zinnen zeer nauwkeurig vertaalt. De lagere minimumwaarden komen vooral voor bij zinnen met specifieke idiomatische formuleringen, varianten in zinsstructuur of afwijkende keuzes tussen de menselijke vertaler en de AI-vertaler. De resultaten laten zien dat AI-systemen het Stellingwerfs goed kunnen interpreteren, ondanks het feit dat de taal weinig digitale trainingsdata heeft.

2. Resultaten: vertaling van Nederlands naar Stellingwerfs

De vertaling van Nederlands naar Stellingwerfs laat eveneens bruikbare resultaten zien, hoewel de scores hier beduidend lager liggen dan bij de vertaling naar het Nederlands.

Algemene scores

Metriek	Score
chrF	75,86
BLEU	46,05

Resultaten op zinsniveau

chrF-scores:

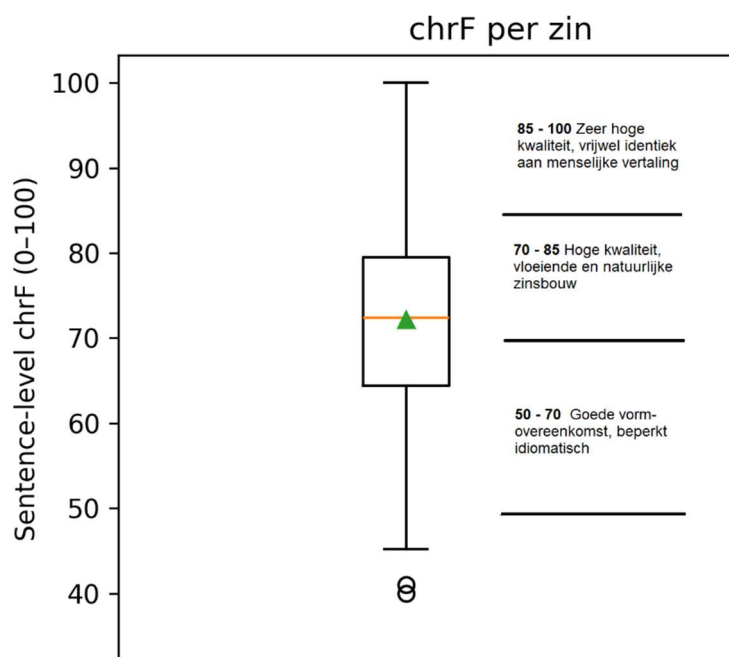
- Gemiddelde: 72,14
- Mediaan: 72,36
- Standaarddeviatie: 11,20
- Minimum: 39,97
- Maximum: 100

BLEU-scores:

- Gemiddelde: 44,10
- Mediaan: 42,85
- Standaarddeviatie: 18,29

- Minimum: 7,19
- Maximum: 100

De kwaliteit van de vertaling naar het Stellingwerfs

Deze scores laten zien dat AI-systemen het Stellingwerfs wel kunnen genereren, maar dat de variatie groter is dan bij vertaling naar het Nederlands. Een belangrijke factor hierbij is dat meerdere formuleringen grammaticaal correct kunnen zijn in het Stellingwerfs. Daardoor kan een AI-vertaling inhoudelijk correct zijn terwijl de exacte formulering afwijkt van de referentieverting. In dergelijke gevallen wordt de score lager, terwijl de vertaling feitelijk acceptabel is.

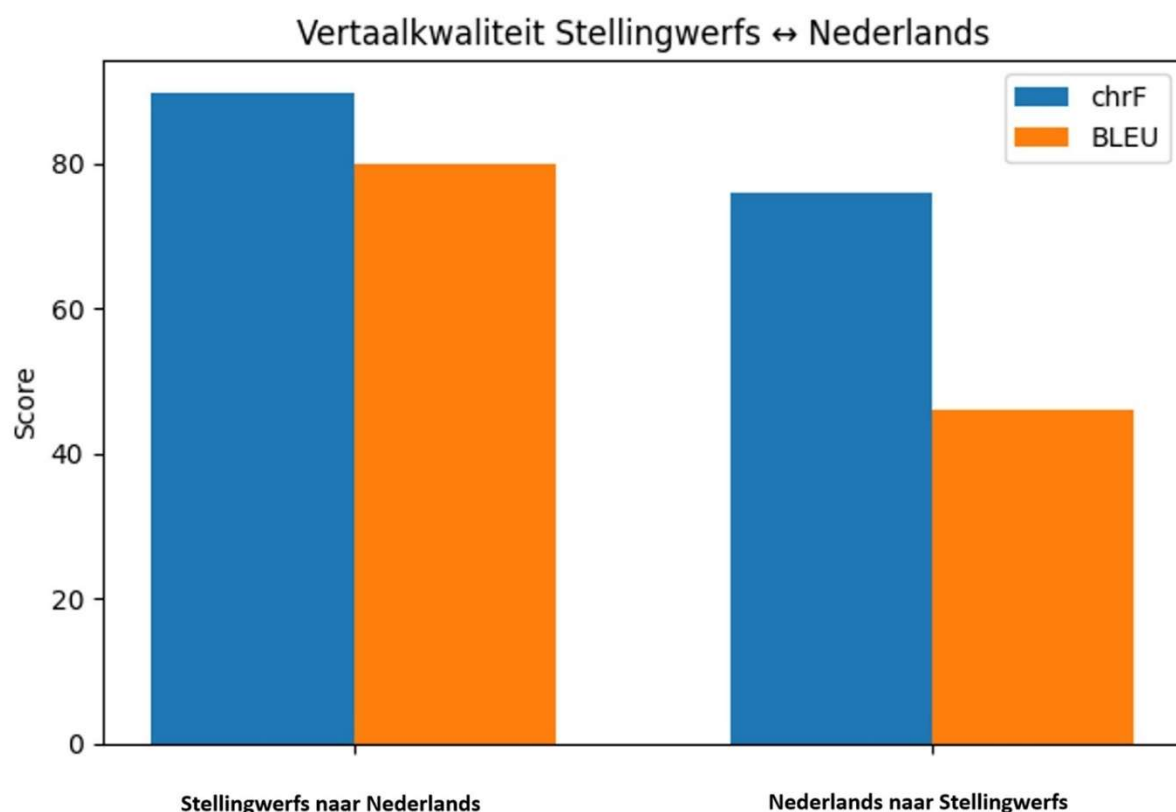
Origineel	De bedoeling is om de Toekomstvisie over twee jaar en daarna minimaal eens per vier jaar te herbevestigen of te herijken, aansluitend op de start van een nieuwe gemeenteraad en een nieuw college.
Vertaling	Et doel is om de Toekomstvisie over twee jaar en daarna op zien minst ien keer in de vier jaar opni'j vaaste te stellen of bi'j te stellen, dreks nao et begin van een ni'je gemienteraod en ee ni'j kollege.
AI-vertaling	Et doel is om de Toekomstvisie over twee jaar en daarna minimaol ien keer in de vier jaar te herbevestigen of te herieken, ansluten op de start van een ni'je gemienteraod en een ni'j kolleze.

Origineel	Om dit te realiseren gaan we werken met een denktank waarmee we de betrokkenheid van inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties structureel borgen.
Vertaling	Om dit te realiseren gaon we warken mit een daenktank daor we de betrokkenied van inwoners, ondernemers en maotschoppelike organisaosies struktueel mit vaasteleggen.
AI-vertaling	Om dit te risselen gaon wi'j waarken mit een denktank waormit wi'j de betrokkenheid van inwoners, ondernemers en maotschoppelike organisaosies struktureel borgen.

Origineel	Voorheen konden projecten zonder natuurvergunning doorgaan als de stikstofuitstoot binnen de bestaande vergunde ruimte bleef (intern salderen).
Vertaling	Veurtied konnen projekten zonder netuurvergunning deurgaon as de stikstofuitstoot binnen de bestaonde vergunde ruimte bleef (interen salderen).
AI-vertaling	Veurhen kōnen projekten zunder netuurvergunning deurgaon as de stikstofuitstoot binnen de bestaonde vergunderuumte bleef (intern salderen).

Voorbeelden van vertaalde zinnen

Vergelijking van de vertaalkwaliteit tussen de vertaalrichtingen Stellingwerfs → Nederlands en Nederlands → Stellingwerfs op basis van de chrF- en BLEU-scores.

Interpretatie van de resultaten

De testresultaten laten drie belangrijke conclusies zien:

1. Het Stellingwerfs is technisch goed herkenbaar voor AI-systemen

De zeer hoge scores bij vertaling naar het Nederlands tonen aan dat het Stellingwerfs door moderne taalmodellen goed wordt herkend. Dit is opmerkelijk, aangezien het Stellingwerfs nauwelijks voorkomt in grote digitale datasets. Dit suggereert dat AI-modellen gebruikmaken van structurele overeenkomsten tussen het Stellingwerfs, het Nederlands en andere Nedersaksische varianten.

2. Generatie van Stellingwerfs is mogelijk maar variabel

De lagere scores bij vertaling naar het Stellingwerfs laten zien dat het genereren van de regionale taal complexer is dan het begrijpen ervan. Variatie in spelling, dialectvormen en zinsconstructies speelt hierbij een rol. Toch liggen de resultaten op een niveau dat in veel praktische toepassingen goed bruikbaar is, vooral wanneer een menselijke controle wordt toegevoegd.

3. AI-vertaling kan een belangrijke rol spelen in regionaal taalbeleid

De resultaten tonen aan dat AI-systemen kunnen bijdragen aan het vergroten van de digitale aanwezigheid van het Stellingwerfs. Dit is relevant voor toepassingen zoals:

- gemeentelijke communicatie
- ondertiteling in lokale media
- vertaling van websites
- onderwijs- en lesmateriaal
- culturele projecten

Door AI-vertaling te combineren met menselijke controle kan een werkbare en schaalbare aanpak ontstaan.

Implicaties voor gemeentelijk taalbeleid

Voor de gemeenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf betekent dit dat digitale ondersteuning van het Stellingwerfs technisch haalbaar is. AI-vertaling kan bijvoorbeeld worden ingezet bij:

- vertaling van nieuwsberichten en webpagina's
- automatische ondertiteling van lokale media
- ondersteuning van taalonderwijs in het Stellingwerfs
- digitale archivering van teksten in het Stellingwerfs

Een dergelijke aanpak kan bijdragen aan een grotere zichtbaarheid van het Stellingwerfs in het publieke domein zonder dat dit leidt tot grote uitvoeringskosten.

Conclusie

De vertaalkwaliteitstesten laten zien dat moderne AI-taalmodellen (tenminste Gemini 3 Pro) het Stellingwerfs goed kunnen verwerken. Vooral de hoge scores bij vertaling naar het Nederlands tonen aan dat de taal digitaal herkenbaar is voor AI-systemen. Hoewel de generatie van Stellingwerfs nog enige variatie vertoont, zijn de resultaten voldoende om AI-vertaling te beschouwen als een bruikbaar hulpmiddel bij de verdere digitalisering van de regionale taal. Voor de Stellingwerfen, waar het Stellingwerfs een belangrijke rol speelt in de lokale identiteit, kan AI-technologie daarmee een nieuwe impuls geven aan het gebruik van de taal in bestuur, onderwijs en media.

Hoofdstuk 7. Digitale soevereiniteit en AI-vertaling voor het Stellingwerfs

De positie van regionale- en minderheidstalen wordt traditioneel besproken in termen van cultuurbeleid, onderwijs en juridische erkenning. In de digitale samenleving komt daar echter een nieuwe dimensie bij: digitale soevereiniteit. Dit begrip verwijst naar de mate waarin overheden en gemeenschappen controle hebben over hun digitale infrastructuur, data en technologische systemen. In het voorgaande hoofdstuk is via verscheidene vertaalkwaliteitstesten aangetoond dat commerciële AI-modellen op dit moment (februari 2026) in staat zijn om teksten van-en-naar het Stellingwerfs met een hoge kwaliteit te genereren. AI-vertaling kan daardoor relatief eenvoudig worden ingezet in bestuur, onderwijs en media om niet-privacy gevoelige teksten te vertalen. Echter, wie bepaalt in welke taal publieke informatie beschikbaar is? Wie bezit de data waarmee taalmodellen worden getraind? En wie heeft controle over de technologische infrastructuur die taalgebruik mogelijk maakt? Voor gemeenten als Ooststellingwerf en Weststellingwerf is dit geen abstracte vraag. Wanneer het Stellingwerfs niet aanwezig is in digitale systemen – websites, zoekmachines, automatische vertaling, spraakherkenning – verdwijnt de taal langzaam uit het publieke domein. Digitale afwezigheid leidt op termijn tot maatschappelijke onzichtbaarheid waarmee de levensvatbaarheid van het Stellingwerfs in het geding komt.

Traditioneel taalbeleid richt zich op onderwijs, cultuur en symbolische zichtbaarheid (plaatsnaamborden, evenementen). Digitale soevereiniteit voegt daar een structurele laag aan toe: de aanwezigheid van de taal in technologische systemen.

Voor het Stellingwerfs betekent dit concreet:

- Beschikbaarheid in automatische vertaalsystemen
- Digitale woordenboeken en corpora
- Spraakherkenning en -synthese
- Zoekmachine-indexering in de regionale taal
- Gebruik in gemeentelijke digitale dienstverlening

Wanneer deze infrastructuur ontbreekt, wordt meertaligheid afhankelijk van individuele inzet en vrijwilligerswerk, maar wanneer zij wel wordt opgebouwd, ontstaat structurele borging.

De uitslagen van de vertaalkwaliteitstests zoals weergegeven in hoofdstuk zes geven aan dat automatische vertaling tussen het Nederlands en het Stellingwerfs op een bruikbaar niveau ligt.

Dit heeft twee belangrijke implicaties:

1. De technische drempel is lager dan vaak wordt aangenomen.
2. Implementatie van meertaligheid is niet langer uitsluitend afhankelijk van schaarse menselijke vertalers.

Voor lokale overheden betekent dit dat digitale dienstverlening in het Stellingwerfs schaalbaar kan worden ingericht, mits AI wordt gecombineerd met menselijke kwaliteitscontrole (*human-in-the-loop*).

Risico's van afhankelijkheid

Digitale soevereiniteit betekent echter ook dat men niet volledig afhankelijk wil zijn van commerciële platformen. Wanneer gemeenten uitsluitend gebruikmaken van dergelijke AI-systemen ontstaan risico's ten aanzien van:

- Privacy en gegevensbescherming (AVG)
- Oncontroleerbare modelupdates
- Gebrek aan lokale taalnuance
- Geen eigenaarschap over taaldata

Een toekomstbestendige aanpak vraagt daarom om:

- Lokale creatie en opslag van taalcorpora in het Stellingwerfs
- Mogelijkheid tot *fine-tuning* van modellen op het Stellingwerfs
- Samenwerking met publieke kennisinstellingen

Hierbij kan aansluiting worden gezocht bij nationale discussies over AI-regulering en publieke digitale infrastructuur.

GPT-NL en nieuwe ontwikkelingen in publieke AI-infrastructuur

In Nederland wordt al enkele jaren gewerkt aan de ontwikkeling van publieke AI-modellen die door overheden gebruikt kunnen worden voor taalverwerking en digitale dienstverlening. Het recent (februari 2026) gepresenteerde Nederlandse taalmodel GPT-NL wordt momenteel getest door verschillende gemeenten en zal naar verwachting later dit jaar breder beschikbaar worden gesteld voor publieke organisaties. GPT-NL is een volwaardig AI-model dat door onderzoeksinstituut TNO in samenwerking met SURF en het Nederlands Forensisch Instituut is gebouwd via een subsidie van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Dit model is volledig nieuw opgebouwd in Nederland en houdt zich volgens de ontwikkelaars aan de normen en waarden van Nederland. Zo is de data waarop dit model is getraind op een verantwoorde wijze verkregen en voldoet het model volledig aan de AVG. Het is daarmee het enige AI-model dat hieraan voldoet.

Het belang van GPT-NL ligt in de privacy-vriendelijke toepassing. In tegenstelling tot commerciële AI-diensten kunnen publieke modellen lokaal of binnen een gecontroleerde cloudomgeving worden gebruikt. Hierdoor kunnen zij ook worden ingezet bij gevoelige overheidstoepassingen, zoals:

- burgercommunicatie
- beleidsdocumenten
- interne overheidsprocessen
- dienstverlening in het sociaal domein

Voor gemeenten biedt dit de mogelijkheid om AI-technologie te gebruiken zonder dat gevoelige data naar externe commerciële platforms worden gestuurd. Voor regio's met minderheidstalen

opent dit bovendien een nieuwe mogelijkheid: het trainen of aanpassen van dergelijke modellen voor regionale talen.

Mogelijkheden voor het Stellingwerfs

De resultaten van de vertaalkwaliteitstest in dit onderzoek laten zien dat moderne AI-modellen het Stellingwerfs al goed kunnen verwerken. Dit betekent dat een gespecialiseerd model voor het Stellingwerfs waarschijnlijk met relatief beperkte training verder kan worden verbeterd.

Een Nederlands publiek AI-model zou bijvoorbeeld kunnen worden getraind (*fine-tuned*) met Stellingwerfse taaldata. Hierdoor kan het model:

- teksten herkennen en vertalen in het Stellingwerfs
- teksten genereren in het Stellingwerfs
- Stellingwerfs gebruiken in digitale communicatie van gemeenten

Een dergelijke aanpak zou het mogelijk maken om AI-vertaling in te zetten in verschillende onderdelen van de lokale overheid, zoals:

- gemeentelijke websites
- nieuwsberichten en publieke communicatie
- vertaling van beleidsdocumenten
- automatische ondertiteling van lokale media
- ondersteuning van taalonderwijs in het Stellingwerfs

Doordat het model binnen een publieke infrastructuur kan draaien, kan het ook worden gebruikt in privacygevoelige contexten, zoals burgercontact en administratieve processen.

Beschikbare taaldata

Een belangrijke uitdaging bij AI-ontwikkeling voor minderheidstalen is het gebrek aan trainingsdata. Toch is er voor het Stellingwerfs veel materiaal beschikbaar.

Voorbeelden van mogelijke taalbronnen zijn:

1. **Literaire publicaties**
Er zijn verschillende boeken en verhalenbundels in het Stellingwerfs verschenen. Deze vormen waardevolle corpora voor het trainen van taalmodellen.
2. **Religieuze teksten**
In 2010 verscheen een volledige vertaling van de Bijbel in het Stellingwerfs. Religieuze vertalingen zijn internationaal vaak gebruikt als trainingsmateriaal voor taaltechnologie, omdat zij omvangrijke en zorgvuldig vertaalde teksten bevatten.
3. **Lokale media en regionale taalorganisaties**
Teksten van regionale taalorganisaties, lokale omroepen en regionale publicaties kunnen bijdragen aan een representatief taalcorpus.
4. **Gemeentelijke communicatie**

Bestaande gemeentelijke teksten die (gedeeltelijk) in het Stellingwerfs zijn gepubliceerd kunnen eveneens worden opgenomen in een corpus.

Door deze bronnen te digitaliseren en te structureren kan een Stellingwerfs taalcorpus worden opgebouwd dat geschikt is voor AI-training.

Implementatie in de Stellingwerven

Wanneer een publiek Nederlands AI-model beschikbaar komt, kunnen de gemeenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf verschillende stappen ondernemen om het Stellingwerfs digitaal te integreren.

Stap 1 – Opbouw van een taalcorpus

De eerste stap is het verzamelen en digitaliseren van bestaande Stellingwerfse teksten. Hierbij kan worden samengewerkt met:

- Regionale taalorganisaties
- bibliotheken
- lokale historici
- onderwijsinstellingen

Stap 2 – *Fine-tuning* van het model

Met behulp van het corpus kan een AI-model worden aangepast zodat het:

- Stellingwerfs herkent
- teksten kan vertalen tussen Nederlands en Stellingwerfs
- teksten kan genereren in het Stellingwerfs

Stap 3 – Pilotprojecten

Vervolgens kan het model in pilotprojecten worden toegepast, bijvoorbeeld bij:

- vertaling van gemeentelijke nieuwsberichten
- automatische ondertiteling van lokale video's
- ondersteuning van taalonderwijs in het Stellingwerfs

Stap 4 – Integratie in gemeentelijke systemen

Wanneer de technologie betrouwbaar blijkt, kan zij worden geïntegreerd in bestaande digitale systemen, zoals:

- gemeentelijke websites
- documentmanagementsystemen
- publiekscommunicatie

Regionale samenwerking

Een belangrijk voordeel van AI-ontwikkeling voor regionale talen is dat deze niet per gemeente hoeft te gebeuren. De ontwikkeling van een Stellingwerfs taalmodel kan worden georganiseerd als een regionaal project, waarbij meerdere partijen betrokken zijn.

Mogelijke partners zijn:

- gemeenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf
- provincie Fryslân
- regionale taalorganisaties
- universiteiten en hogescholen
- lokale media

Een gezamenlijke aanpak kan de kosten beperken en tegelijkertijd de kwaliteit van de technologie verbeteren.

Conclusie

Digitale soevereiniteit betekent dat gemeenschappen ook in de digitale wereld controle houden over hun taal en culturele infrastructuur. Voor het Stellingwerfs biedt de ontwikkeling van publieke AI-modellen zoals GPT-NL een nieuwe kans om de taal digitaal te verankeren. De beschikbaarheid van een Nederlands AI-model dat door overheden kan worden gebruikt maakt het mogelijk om taaltechnologie voor regionale talen te ontwikkelen zonder afhankelijk te zijn van commerciële platforms. Door bestaande Stellingwerfse teksten te gebruiken als trainingsmateriaal kan een model worden ontwikkeld dat de taal ondersteunt in bestuur, onderwijs en media. Voor de gemeenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf ligt hier een belangrijke kans. Door tijdig te investeren in digitale taalontwikkeling kan het Stellingwerfs niet alleen worden behouden als cultureel erfgoed, maar ook een plaats krijgen in de digitale infrastructuur van de toekomst.

Hoofdstuk 8. Vergelijkende analyse

In deze analyse worden de twee casussen – Weststellingwerf en Ooststellingwerf – naast elkaar gezet om lessen te trekken uit hun verschillen en overeenkomsten. Beide gemeenten delen dezelfde regionale taal en liggen in dezelfde provincie, maar hun beleidskeuzes en context wijken af. Deze vergelijking belicht de factoren die van invloed zijn op effectief regionaal taalbeleid en dient als input voor aanbevelingen aan lokale, regionale en nationale politici.

Beleidsfilosofie: bottom-up versus top-down

Weststellingwerf hanteert voor haar taalbeleid een gedecentraliseerde, bottom-up benadering, terwijl Ooststellingwerf sinds kort de omslag maakt naar een meer gestructureerd, beleidsmatig kader. In Weststellingwerf is beleid sterk afhankelijk van lokale initiatieven en cultuurdragers; men vermijdt harde voorschriften en faciliteert vooral. Ooststellingwerf daarentegen voelt zich nu geroepen tot het formuleren van expliciete doelen, maatregelen en gemeentelijke programma's voor taal. Dit verschil in filosofie komt deels voort uit de uitgangspositie: Weststellingwerf kon het zich permitteren terughoudend te zijn (geen wettelijke verplichtingen), Ooststellingwerf werd juist aangespoord tot actie door de provincie en de eigen raad.

Een concreet voorbeeld: Weststellingwerf heeft geen formeel taalplan dat jaarlijks wordt geëvalueerd, waar dit in een gemeente als Tytsjerksteradiel wel zo is. Ooststellingwerf is nu – voor het eerst – bezig zo'n taalplan op te stellen met een meerjarenblik. Dit contrast laat zien dat taalbeleid voor regionale talen afhankelijk is van lokale politieke wil: Weststellingwerf koos ervoor om geen uitgebreid beleid te voeren (en kon dat doen zonder externe druk), Ooststellingwerf kiest er nu voor dit wel te doen omdat de context daarom vraagt.

Juridische positie

Het grootste verschil ligt in de juridische positie ten aanzien van het Fries en de daaruit voortvloeiende verplichtingen. Weststellingwerf staat buiten de WGFT en had dus de vrijheid om Fries geheel buiten beschouwing te laten. Ooststellingwerf is volledig WGFT-plichtig en moest daarom Fries implementeren ten koste van aandacht voor het Stellingwerfs. Dit heeft jarenlang de prioriteiten bepaald: Ooststellingwerf investeerde (zij het minimaal) in Friestalige formulieren, een Friese verordening en dergelijke, terwijl Weststellingwerf haar middelen exclusief aan Stellingwerfs kon besteden of, en vooral, bij gebrek aan middelen, het gewoon naliet.

Het gevolg was dat Ooststellingwerf zichzelf voor de keuze zag gesteld: volgen we de letter van de wet en leggen we ons neer bij de promotie van het Fries, of gaan we in verzet om de eigen taal te versterken? Lange tijd koos men voor het eerste, maar nu probeert men een middenweg te creëren waarin beide kunnen. Weststellingwerf hoefde deze keuze nooit te maken; men kon Stellingwerfs ondersteunen zonder daarbij rekening te hoeven houden met een verplichte tweede minderheidstaal.

Een belangrijke les hieruit is dat wetgeving niet blind zou moeten zijn voor regionale verschillen. De WGFT geldt in heel Friesland, maar de manier waarop de provincie en het Rijk daarmee omgingen (geen vrijstelling geven vanwege enkele Friessprekenden) kan gezien worden als ongenueanceerd. Zoals in het interview met de beleidsmedewerker van Ooststellingwerf naar voren kwam: "er wonen ook Friestaligen in Zuid-Holland, maar dat is geen reden om Zuid-Holland onder de Friese taalwet te brengen". Dit geeft aan dat maatwerk juridisch gezien lastig is (wetten zijn generiek), maar bestuurlijk uiteindelijk wel nodig was (via het compromis in 2024). Voor beleidsmakers op hoger niveau is dit een aandachtspunt: een wet als de WGFT had misschien van meet af aan een uitzonderingsclausule voor beide Stellingwerfen moeten bevatten.

Gemeenschapsdraagvlak en houding

Beide gemeenten kennen een sterke lokale identiteit, maar de houding van de gemeenschap en bestuur ten opzichte van taalbeleid verschilt subtiel:

- In Weststellingwerf is er traditioneel een zekere weerstand tegen bemoeienis van buitenaf, vooral als het gaat om taal. Elke suggestie dat men iets met het Fries “moet” doen, wordt al snel gezien als aantasting van de eigenheid. Dit verklaart waarom Weststellingwerf zo voorzichtig opereert met alles wat ook maar naar verplichting riekt. Zelfs Stellingwerfs wil men niet verplichten, om geen precedent voor dwang te scheppen.
- In Ooststellingwerf was er intern lange tijd gelatenheid: men vond het vervelend dat het Fries voorging, maar zag geen haalbare manier om dat te veranderen. Daardoor werd Nederlands de veilige optie. Pas recent is deze houding omgeslagen naar assertiviteit, mede omdat de bevolking – en zeker de politiek – het gevoel kreeg dat hun taal dreigt te verdwijnen als er niets gebeurt. Het draagvlak voor het nieuwe beleid in Ooststellingwerf lijkt breed: van progressieve tot conservatieve raadsleden was men het erover eens dat Stellingwerfs nu aandacht moet krijgen. Dit unanieme front is opmerkelijk en essentieel om succes te boeken.
- Een ander verschil is dat Ooststellingwerf echt twee taalgroepen heeft (hoe klein de Friessprekende groep numeriek ook is, hij bestaat wel degelijk in een paar dorpen), terwijl Weststellingwerf behoorlijk homogeen Nedersaksisch is (met alleen individuele Friestaligen die erheen verhuisd zijn, maar geen Friestellige dorpen). Ooststellingwerfse beleidsmakers moeten dus intern ook balanceren en de Friese minderheid in hun gemeente geruststellen dat men hen niet wil benadelen. Weststellingwerf hoeft hier geen rekening mee te houden en kan voluit voor het Stellingwerfs gaan zonder een interne minderheid te hoeven bedienen.

Formele erkenning versus praktische invulling

De cases illustreren een boeiende tegenstelling: status versus praktijk. Ooststellingwerf neigt ertoe om voor formele erkenning te pleiten (als middel om rechtvaardigheid af te dwingen), Weststellingwerf neigt ertoe het belang daarvan te relativiseren zolang de praktijk maar verbetert. Beiden hebben valide punten:

- Ooststellingwerf ervaart dagelijks de consequenties van het géén deel III-status hebben. Dat voelt als tweederangs behandeld worden. Voor hen is de zaak principieel: Stellingwerfs verdient evenveel respect als Fries, dus moeten de instrumenten gelijkwaardig zijn. Ze zien formele erkenning als een garantie tegen toekomstige achterstelling.
- Weststellingwerf vreest dat de strijd om erkenning een afleiding kan worden van wat men nú kan doen. Zij zien hoe convenanten en statusdiscussies in het verleden veel energie vroegen en weinig opleverden. In hun ogen kan je beter zorgen dat er bijvoorbeeld lesmateriaal komt of dat jongeren de taal leuk gaan vinden, dan een politieke loopgravenstrijd voeren. Bovendien, zo redeneren zij, zelfs zonder deel III kan je best beleidsruimte nemen (niets verbiedt een gemeente om een regionale taal te gebruiken; het is alleen niet verplicht).
- Voor beleidsadvies betekent dit dat beide benaderingen gecombineerd moeten worden: principes én pragmatiek. Uiteindelijk zou de ideale situatie zijn dat Stellingwerfs wél deel

III-erkenning krijgt (zodat structurele steun mogelijk wordt), maar dat de implementatie daarvan op een realistische manier gebeurt met oog voor draagvlak en concrete resultaten. Het WB-NSC-rapport van dr. Bloemhoff over de noodzaak om het Nedersaksisch te erkennen, stelt bijvoorbeeld voor om 35 opties uit deel III te kiezen en werkgroepen in te stellen voor het Nedersaksisch.

Ondersteuning en financiering

Beide gemeenten hebben ervaren dat financiële ondersteuning cruciaal is en dat deze tot nu toe beperkt was. Een paar observaties:

- Ooststellingwerf kreeg geld voor de promotie van het Fries (via provincie, structureel) maar mocht dat niet voor het Stellingwerfs inzetten. In theorie zou men Friese-gelden creatief kunnen gebruiken (bijvoorbeeld een ambtenaar Fries aannemen die ook iets van Stellingwerfs weet), maar dat is suboptimaal en tegen de bedoeling in. Dit illustreert een rigiditeit in financiering.
- Weststellingwerf kreeg tot 2022 vrijwel geen taalgebonden subsidies, behalve incidenteel van de provincie (die ook weleens projecten voor het Stellingwerfs steunde). Pas recent is er een opening ontstaan dat provinciebreed ook regionale talen enige subsidie kunnen krijgen. Dat is hoopgevend – voor het eerst heeft Weststellingwerf nu toegang tot bepaalde fondsen waarop men eerder geen recht had.
- Een punt van zorg is de continuïteit: projecten financieren is één ding, maar voor duurzaam beleid heb je structurele financiering nodig (bijvoorbeeld een jaarlijkse bijdrage voor een taalfunctionaris, bibliotheekcollectie in het Stellingwerfs, enz.). Hier lopen beide gemeenten nog tegen een muur aan. Het convenant Nedersaksisch voorziet niet in structureel geld, en het Rijk heeft tot nu toe geen budgetlijn voor Nedersaksisch zoals het dat wel heeft voor Fries (denk aan de €185.000 per jaar voor de Afûk en Fryske Akademy vanuit BZK, o.i.d.). Als we willen dat gemeenten als Oost- en Weststellingwerf echt succesvol beleid voeren, dan is een herziening van de financieringssystematiek nodig. Bijvoorbeeld: een provinciaal Regionaal Talenfonds waar zowel Bildts, Stellingwerfs als Stadsfries een beroep op kunnen doen naast Fries, of een verdeling van het bestaande Friese budget over meerdere talen – al is dat politiek beladen.
- Vanuit de gemeenten zelf wordt nu vooral slim gewinkeld in bestaande potjes en samengewerkt om kosten te delen. Zo financiert de provincie een deel van de nieuwe taalcoördinatoren (in Ooststellingwerf wellicht ook straks); zo'n coördinator kan misschien projecten voor meerdere gemeenten tegelijk doen. Hier liggen kansen: Oost- en Weststellingwerf zouden er goed aan doen om samen een projectsubsidie aan te vragen bij het Rijk of EU voor taalbehoud van regionale talen, in plaats van elk apart.

De rol van centralisatie versus decentralisatie

Het spanningsveld tussen centrale regie en lokaal maatwerk komt bij uitstek tot uiting in deze casusvergelijking. Enerzijds toont het Friese model (centrale (provinciale) aansturing, elke gemeente een coördinator, uniform beleid stimuleren) zijn kracht voor het Fries – er is een duidelijke infrastructuur en overal wordt tenminste iets gedaan. Anderzijds past dat model niet naadloos op de Stellingwerfen. Daar was een gedifferentieerde aanpak nodig en die is er nu ook gedeeltelijk gekomen (onder druk).

Centralisatie staat daarbij niet gelijk aan uniformiteit. De provincie heeft uiteindelijk ingezien dat ze haar regie moest inzetten om maatwerk mogelijk te maken (door ruimte te scheppen voor regionale taal in de kaders). Centralisatie kan dus faciliterend zijn, mits flexibel toegepast. Daarnaast toont het aan dat decentralisatie waardevol is om mee te experimenteren. Weststellingwerf functioneerde als een voorbeeld waar men kon zien wat er gebeurt als je de gemeenschap het zelf laat doen, zonder daar de financiële middelen voor beschikbaar te stellen. De resultaten zijn enerzijds bemoedigend (geen conflicten, breed draagvlak, tal van kleine initiatieven), anderzijds blijven sommige dingen liggen (geen onderwijs, weinig schriftelijke vastlegging, enz.). Ooststellingwerf gaat nu een tussenweg proberen: centrale doelstellingen formuleren, maar de uitwerking laten afhangen van het lokale gebied (Noord/Zuid). Dit is eigenlijk een vorm van decentralisatie binnen de centralisatie – een innovatief concept van *multi-level governance*. Als dit slaagt, kan het dienen als voorbeeld voor andere regio's met interne taalverschillen.

Een ander punt is dat centralisatie in de vorm van nationale voorzieningen voor taaltechnologie enorm kan helpen. Het Friese digitale ecosysteem (Frysker, Oersetter, enz.) kwam mede tot stand door centrale investeringen en samenwerking tussen overheden en kennisinstellingen. Voor het Stellingwerfs bestaat zoiets niet. Maar stel dat er landelijk een **Nedersaksisch Digitaliseringsprogramma** komt (naar analogie van wat Wales voor Welsh deed of Duitsland voor Sorbisch), dan zouden ook de Stellingwerfen daarvan profiteren. Kortom, het is niet of-of maar en-en: centrale investeringen kunnen lokale talen vooruithelpen, maar de toepassing moet decentraal vorm krijgen.

Technologie en innovatie als gemeenschappelijke factor

Beide gemeenten, hoe verschillend ook, hebben baat bij de recente vooruitgang in AI en vertaaltechnologie. Het WB-NSC-rapport 'Fries in de digitale overheid', schetst hoe in Wales en Duitsland minderheidstalen een vlucht namen door samenwerking met tech-bedrijven en open-source community's. Zoiets is ook denkbaar voor Stellingwerfs/Nedersaksisch. Weststellingwerf gaf zelf al aan behoefte te hebben aan eenvoudige vertaalhulpmiddelen voor artiesten en jongeren. Ooststellingwerf heeft behoefte aan vertaalsystemen voor bestuur en onderwijs. Dit is een duidelijke gemeenschappelijke noemer.

Een aanbeveling die hieruit voortvloeit is dat lokale én landelijke politici zouden moeten inzetten op het ontsluiten van bestaande AI-technologie voor regionale talen. Bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat Stellingwerfs opgenomen wordt in publieke vertaalmachines (Google, Microsoft – wellicht via het toevoegen van Nedersaksisch als taalvariant). En door aan te sluiten bij GPT-NL, of door een initiatief als "Nedersaksisch GPT" te lanceren waarin overheidsteksten in regionale taal gegenereerd kunnen worden. Dit zijn geen futuristische ideeën: de Sorbische minderheid in Duitsland heeft samen met Microsoft al bereikt dat Sorbisch in Office en Bing Translate beschikbaar kwam. Waarom zou Ooststellingwerf – met steun van Nederland en bijvoorbeeld de Provincie Fryslân plus Nedersaksische provincies – niet iets vergelijkbaars kunnen nastreven? Zeker nu uit tests blijkt dat de kwaliteit hoog is, is het argument dat "het toch niet werkt" van tafel.

Conclusie

De vergelijking tussen Ooststellingwerf en Weststellingwerf benadrukt dat de taal- en cultuurpositie van het Stellingwerfs geen eenduidige aanpak kent. Elke bestuurslaag heeft hierin zijn rol:

- Lokaal is maatwerk en draagvlak is het sleutelwoord: beleid moet aansluiten bij de taalrealiteit en de wensen van de bevolking. Weststellingwerf en Ooststellingwerf kozen verschillende routes, maar allebei passend bij hun situatie.
- Regionaal (provincie) is flexibiliteit nodig: erken uitzonderingen, steun initiatieven in afwijkende taalgebieden en zorg dat provinciaal beleid niet onbedoeld een van de talen schaadt.
- Nationaal en Europees niveau moeten zorgen voor gelijke kansen: regionale talen als het Stellingwerfs hebben behoefte aan een steviger juridische basis en financiering, vergelijkbaar met wat het Fries heeft. Of dat nu via deel III-erkenning gebeurt of via andere instrumenten, is een politieke keuze – maar niets doen betekent feitelijk kiezen voor geleidelijke taalverdringing.
- Innovatie kan een *game changer* zijn: door AI en digitalisering te omarmen, kunnen zelfs kleine taalgemeenschappen zichtbaarheid en bruikbaarheid krijgen die vroeger ondenkbaar was. Dit vraagt investeringen in technologie en open toegang tot zulke tools voor sprekers van een regionale taal.

Beide gemeenten hebben laten zien dat ze bereid zijn hun taal te verdedigen en te promoten, elk op hun manier. Die inzet is een onmisbare voorwaarde voor succes. Nu is het aan de politiek – lokaal, regionaal én nationaal – om deze inzet te faciliteren, knelpunten weg te nemen en ervoor te zorgen dat het Stellingwerfs niet alleen een verleden heeft, maar ook een toekomst. Zoals de Ooststellingwerfse beleidsmedewerker het verwoordde: “gelijk en gelijkwaardig” – dat zou het streven moeten zijn voor al onze regionale talen, in beleid én praktijk.

Hoofdstuk 9. Aanbevelingen

1. Onderzoek erkenning van het Stellingwerfs onder Deel III van het Europees Handvest

De huidige erkenning onder Deel II biedt slechts beperkte bescherming die wellicht in andere regio's waar het Nedersaksisch wordt gesproken afdoende is. In de gemeenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf bestaat echter een andere realiteit. Onderzoek daarom de mogelijkheid om het Stellingwerfs onder Deel III van het Europees Handvest voor regionale talen te erkennen, specifiek in de gemeenten Ooststellingwerf en Weststellingwerf, zodat onderwijs, bestuur en cultuur beter kunnen worden ondersteund. Dit is in lijn met de wijze waarop de Nederlandse overheid in een ander deel van het Koninkrijk ook het Papiaments onder zowel Deel II als Deel III heeft erkend.

2. Ontwikkel een gezamenlijk taalprogramma voor de Stellingwerven

Werk aan een gezamenlijke aanpak van Ooststellingwerf en Weststellingwerf voor de bevordering van het Stellingwerfs, bijvoorbeeld via een regionaal taalprogramma of een gezamenlijke taalcoördinator.

3. Vergroot de zichtbaarheid van het Stellingwerfs in het publieke domein

Gebruik het Stellingwerfs vaker in gemeentelijke communicatie, sociale media, culturele evenementen en – waar lokaal draagvlak bestaat – in de openbare ruimte.

4. Stimuleer Stellingwerfs taalonderwijs in het basisonderwijs

Integreer het Stellingwerfs in erfgoed- en cultuuronderwijs en benut de ruimte binnen het onderwijsprogramma om de regionale taal naast het Fries te gebruiken.

5. Implementeer AI-vertaling voor niet-privacygevoelige communicatie

Gebruik commerciële AI-vertaling voor het vertalen van gemeentelijke nieuwsberichten, websites en culturele content naar het Stellingwerfs. Combineer automatische vertaling met menselijke controle.

6. Werk aan integratie van het Stellingwerfs in GPT-NL

Gebruik het nieuwe Nederlandse publieke AI-model GPT-NL om een privacyvriendelijke infrastructuur voor taaltechnologie te ontwikkelen, bijvoorbeeld via *fine-tuning* met Stellingwerfse teksten.

7. Bouw een digitaal taalcorpus voor het Stellingwerfs

Digitaliseer bestaande teksten – zoals boeken, media, religieuze vertalingen en lokale publicaties – zodat zij kunnen worden gebruikt voor onderzoek, onderwijs en AI-training.

8. Versterk samenwerking met Nedersaksische regio's

Werk samen met andere Nedersaksische gebieden in Nederland en Duitsland bij projecten rond taaltechnologie, onderwijs en media.

9. Zorg voor structurele financiering van Stellingwerfs taalbeleid

Creëer duurzame financiële ondersteuning voor projecten rond onderwijs, cultuur, media en digitalisering van het Stellingwerfs.

Hoofdstuk 10. Bronnen

(2024). *Bestjoersôfspraak Fryske taal & kultuer (BFTK) 2024-2028*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Bloemhoff, H. (2025). *Nedersaksisch en Limburgs onder Deel III van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden*. Wetenschappelijk Bureau NSC.

(2018). *Convenant Nedersaksisch*. Rijksoverheid.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2018/10/10/convenant-nedersaksisch>

(2024). *Erkenning Papiaments onder Handvest in Europees Nederland*. Rijksoverheid.

<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/07/01/erkenning-papiaments-onder-handvest-in-europees-nederland>

(1992). *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden*. Raad van Europa.

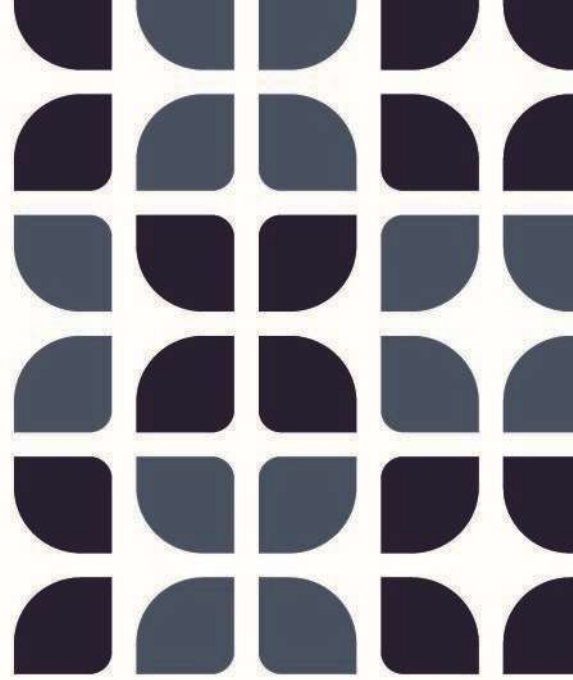
(2026). *GPT-NL*. GPT-NL. <https://gpt-nl.nl/>

(2024). *Taalnota Fansels Frysk 2025-2028*. Provincie Fryslân.

(2025). *Startnotitie Stellingwerfs en Fries; hoe verder na de vaststelling Taalnota Fansels Frysk*. Gemeente Ooststellingwerf.

(2014). *Wet gebruik Friese taal*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Zandberg, J. (2025). *Twee talen, één klik, Fries in de digitale overheid*. Wetenschappelijk Bureau NSC.

wetenschappelijk
bureau nsc